

अन्तरपार्टी निर्देशन - ५

नेकपा (एमाले) केन्द्रीय कमिटीको छैटौँ बैठक २०७२ साल चैत २७ गते सुरु भएर २०७३ साल वैशाख ३ सम्पन्न भएको छ। अध्यक्ष कमरेड केपी शर्मा ओलीको अध्यक्षतामा सम्पन्न उक्त बैठकले केन्द्रीय कमिटीको पाँचौँ बैठक यता विकसित राष्ट्रिय राजनीति र परिवर्तित सन्दर्भमा पार्टीको राजनीतिक कार्यदिशा तथा सङ्गठनात्मक जीवनका सम्बन्धमा गंभीर छलफल गरेको छ। संविधान निर्माणको दूरगामी महत्व र यस क्रममा पार्टीले खेलेको भूमिका, संविधान घोषणापछि उत्पन्न आन्तरिक र वाह्य चुनौती एवम् यस सन्दर्भमा पार्टी र सरकारले लिएका अडान, नेपालको वाह्य सम्बन्धलाई नयाँ उचाइमा विकसित गर्न चालिएका कदमहरू एवम् संविधान घोषणापछिको अवस्थामा पार्टीको काँधका महत्वपूर्ण कार्यभार र तदनुरूपको सङ्गठनात्मक व्यवस्थापन लगायत विषयमा बैठकले निकालेका निष्कर्ष तथा गरेका निर्णयहरू निकै महत्वपूर्ण छन्। ती निष्कर्ष र निर्णयहरू गहिराइसाथ मनन गर्न र तदारुकताकासाथ कार्यान्वयन गर्न सिङ्गो पार्टी पङ्क्तिलाई आह्वान गर्दै छैटौँ केन्द्रीय कमिटीका निर्णयहरू एवम् पोलिटब्युरोको दोस्रो बैठक तथा स्थायी कमिटीका विभिन्न समयमा सम्पन्न बैठकका निर्णयलाई समेत समावेश गरी यो अन्तरपार्टी निर्देशन-४ जारी गरिएको छ।

१. राजनीतिक- साङ्गठनिक प्रतिवेदन

केन्द्रीय कमिटीको छैटौँ बैठकले अध्यक्षका तर्फबाट प्रस्तुत प्रतिवेदनलाई महत्वपूर्ण सुझावहरू सहित सर्वसम्मत रूपमा पारित गरेको छ। केन्द्रीय कमिटी सदस्यहरूलाई दसवटा समूहमा विभाजन गरेर निकै सघन र

गम्भीर छलफलबाट पारित उक्त प्रतिवेदनमा प्रमुख निष्कर्षहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

क) संविधानको घोषणा: ऐतिहासिक उपलब्धि

नेपालको संविधानको घोषणा इतिहासकै सर्वाधिक महत्वपूर्ण परिघटनामध्ये एकको रूपमा रहेको छ। संविधान घोषणासँगै राजनीतिक परिस्थितिमा नयाँ र अग्रगामी परिवर्तन आएको छ। राजनीतिक शक्ति सन्तुलन बदलिएको छ। हाम्रो पार्टी सरकार र राज्य सञ्चालनको नेतृत्वदायी भूमिकामा स्थापित भएको छ र पार्टीका सामु अवसर र चुनौतीहरूका नयाँ शृङ्खला खडा भएका छन्। अधिकार प्राप्तिका लागि आन्दोलनको चरण आधारभूत रूपमा पूरा भएर मुलुक सामाजिक-आर्थिक रूपान्तरण र समृद्धिको नयाँ चरणमा प्रवेश गरेको छ।

२०७२ साल साउनमा सम्पन्न केन्द्रीय कमिटीको पाँचौँ बैठकले 'संविधान बन्न नदिन भइरहेको दृष्य/अदृष्य अनेकौँ गतिविधि' प्रति सजग हुँदै 'सबै बाधाहरूलाई पन्छाउँदै संविधान जारी गर्न' नेतृत्वदायी भूमिका खेल्ने निर्णय गरेको थियो। त्यसपछि संविधान बन्न नदिन आन्तरिक र वाह्य प्रतिकूलता सिर्जना गरिए। अनिश्चितकालीन बन्द-हडताल, योजनावद्ध रूपमा उत्तेजना फैलाउने, सामाजिक सद्भाव विथोल्ने र हिंसा निम्त्याउने गतिविधि, संविधान जारी हुनु पूर्व नै ४० भन्दा बढीको हत्या, सार्वजनिक र निजी सम्पत्तिको ठूलो क्षति जस्ता घटनाले तराई लगायत क्षेत्रको जनजीवन अस्तव्यस्त पारियो। सीमाङ्कनलाई बहानाको रूपमा प्रस्तुत गरिएपनि यी गतिविधिहरू संविधान बन्न नदिने र राष्ट्रलाई द्वन्द्वतिर धकेल्ने उद्देश्यले प्रेरित थिए। आन्तरिक र वाह्य दबाबले '१६ बुँदे' सहमतिका हस्ताक्षरकर्तामध्येकै कतिपय दल र नेतृत्वलाई समेत प्रभावित, द्विविधाग्रस्त र विचलित बनायो। यस्तो विषम परिस्थितिमा हाम्रो पार्टीले संविधानको निर्माण र घोषणाको पक्षमा दृढ, प्रभावकारी, नेतृत्वदायी र निर्णायक भूमिका खेत्यो। संविधानसभाभिन्नका सबै दललाई एकजुट बनाउन पहल गर्ने, वातावरणलाई अनुकूल बनाउन कुटनीतिक पहल तीव्र पार्ने, सरकारको अगुवाइ गरिरहेको काङ्ग्रेस नेतृत्वलाई संविधान निर्माणबाट विचलित नहुन निरन्तर दबाब दिने काम गर्‍यो। १६ बुँदे सहमतिमा प्रदेशहरूको सीमाङ्कन संवैधानिक आयोगका माध्यमबाट टुङ्ग्याउने

समझदारी थियो, तर विकसित परिस्थितिका कारण संविधान जारी गर्ने प्रयोजनका लागि प्रदेशहरूको सीमा निर्धारण गर्ने अवस्था सिर्जना भयो । सङ्ख्या र सीमाको विषयलाई लिएर उत्पन्न असन्तुष्टिलाई आयोगका माध्यमबाट पुनरावलोकन गर्न सकिने ढोका संविधानमा खुल्लै राखिएको छ ।

सबै प्रतिकूलताहरूलाई चिर्दै ९० प्रतिशत सभासदहरूको समर्थन र सहभागितामा भदौ ३० गते नेपालको संविधान पारित भयो । तर पारित संविधान घोषणा हुन नदिन वाह्य र आन्तरिक चलखेलहरू भए । भिन्नभिन्न दर्शन, पृष्ठभूमि र उद्देश्य बोकेका ३१ दलको उपस्थिति, अत्यन्त विविधतायुक्त बहुलवादी समाज तथा भिन्नभिन्न समुदायका पृथक आकाङ्क्षालाई संयोजन गर्ने क्रममा संविधानसभाका सबै पक्षबीच सबै विषयमा सहमति हुन नसक्नु स्वाभाविकै थियो । यस्तो परिप्रेक्ष्यमा अधिकतम सहमतिबाट संविधान निर्माण गर्नु बिल्कुल स्वाभाविक र लोकतन्त्रको विश्वव्यापी स्थापित मान्यता अनुरूप थियो । तर सार्वभौम संविधानसभाले संविधान पारित गरिसकेपछि, अन्तिम समयमा आएर संविधान घोषणा हुन नदिने गरी भएका आन्तरिक र वाह्य दबावहरू अनुचित थिए र सार्वभौम जनप्रतिनिधि निकायको अपमानका विषय थिए । सबै प्रतिकूलतालाई चिर्दै असोज ३ गते संविधान घोषणा गरेर संविधानसभाले नेपाल राष्ट्रको सार्वभौमसत्तालाई अभू सुदृढ बनाएको छ ।

यससँगै निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूमार्फत् संविधान निर्माण गर्ने ७० वर्ष लामो जनचाहना पूरा भएको छ र २०६२/६३ को शान्तिपूर्ण जनक्रान्तिबाट प्राप्त उपलब्धिहरू वैधानिक रूपमा संस्थागत र सुदृढ भएका छन् । अतिवादविरुद्ध वैचारिक/राजनीतिक सङ्घर्षका क्रममा अगाडि सारिएका शान्ति, लोकतन्त्र, सामाजिक सद्भावसहितको राष्ट्रिय एकता लगायतका मान्यता स्थापित भएका छन् । अधिकार प्राप्तिका लागि सङ्घर्षको चरण आधारभूत रूपले सम्पन्न भएको छ । शान्ति प्रक्रिया मूलभूत रूपमा सम्पन्न भएको छ र एक दशक लामो राजनीतिक सङ्क्रमणकाल मूलतः समाप्त भएको छ । पार्टीको नवौँ राष्ट्रिय महाधिवेशनले पहिलो कार्यभारका रूपमा निर्धारण गरेको संविधान निर्माण महाधिवेशन सम्पन्न भएको चौध महिनाभित्रै पूरा भएको छ र सामाजिक-आर्थिक रूपान्तरण, उत्पादक शक्तिको विकास र बलियो राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको निर्माण गर्दै जनताको

बहुदलीय जनवादलाई सुदृढ गर्ने र समाजवादका पृष्ठभूमि तयार गर्ने अनुकूल वातावरण निर्माण भएको छ ।

संविधान निर्माणमा हाम्रो पार्टीको निर्णायक भूमिका प्रशंसनीय रह्यो । सङ्ख्यात्मक हिसाबले दोस्रो शक्तिका रूपमा रहे पनि सही नीति, सक्रिय पहलकदमी, पार्टी नेतृत्वबीचको एकता, सिङ्गो पार्टीको एउटै लय र पार्टी संसदीय दलको अभूतपूर्व समझदारीका बलमा पार्टीले नेतृत्वदायी भूमिका खेल्न थाल्यो । आवश्यकता अनुसार संवाद र दबाव दुवै उपायहरू अवलम्बन गर्दै र आन्तरिक एवम् वाह्य प्रतिकूलता, अवरोध र दबावको सामना गर्दै हामीले अधिकतम सहमति निर्माण गर्न अहम् भूमिका खेलेका छौं । संविधानसभा अध्यक्षको जिम्मेवारीमा रहनुभएका कमरेड सुवासचन्द्र नेम्बाङले संविधान निर्माणको समग्र प्रक्रियामा महत्वपूर्ण र दृढ भूमिका खेल्नुभयो । संविधानलाई जनमुखी, प्रगतिशील, सामाजिक न्याययुक्त, समावेशी र समाजवाद-उन्मुख बनाउन पनि पार्टीको मुख्य भूमिका रह्यो । संविधानसभाको शक्तिसंरचनाको सन्दर्भमा संविधानलाई यस रूपमा निर्माण गर्न सक्नु सामान्य विषय होइन । लोकतान्त्रिक मूल्यमान्यता, सामाजिक न्याय, सामाजिक सद्भाव र राष्ट्रिय एकताका दृष्टिले हाम्रो संविधान उत्कृष्ट रहेको छ । यसरी उच्चतम लोकतान्त्रिक अभ्यासको माध्यमबाट जनताको संविधान निर्माण गरिएको छ ।

नेकपा (एमाले) केन्द्रीय कमिटी संविधान घोषणालाई ऐतिहासिक उपलब्धिका रूपमा स्वागत गर्दै संविधान निर्माणमा नेतृत्वदायी भूमिका खेल्ने पार्टीको सम्पूर्ण नेतृत्व, तत्कालीन संविधानसभा अध्यक्ष, सबै सभासदहरू, संविधान निर्माणमा सकारात्मक भूमिका खेल्ने सबै दलहरू र सम्पूर्ण नेपाली जनतालाई हार्दिक बधाइ तथा धन्यवाद ज्ञापन गर्दछ । संविधानको सफल कार्यान्वयन गर्दै यसले परिलक्षित गरेको लोकतान्त्रिक, शान्त, न्यायपूर्ण, एकतावद्ध र समृद्ध नेपाल निर्माणमा नेतृत्वदायी भूमिका खेल्ने सङ्कल्प गर्दछ ।

ख) नेपालमाथिको नाकाबन्दी र राष्ट्रिय स्वाभीमानको बिषय

नेपालको संविधान घोषणालाई 'नोटिस' मात्रै गरेको भारत सरकारबाट भोलिपल्टदेखि नै अघोषित नाकाबन्दी सुरु भयो । नेपाली जनजीवन आक्रान्त र अत्यन्त आहत बन्न पुग्यो । संवेदनशील सीमारेखा (दसगजा क्षेत्र) बाट सुनियोजित ढङ्गले विरोध प्रदर्शन, धर्ना र नेपाली सुरक्षाकर्मीमाथि साङ्घातिक

हमला भए । डिजल, पेट्रोल र खाना पकाउने ग्यास मात्रै होइन, औषधि जस्ता जीवनरक्षक वस्तुहरू आयातमा समेत अवरोध सिर्जना भयो । यसले गत वैशाखको विनाशकारी भूकम्पले पुऱ्याएको भन्दा कैयौं गुना बढी आर्थिक क्षति पुऱ्याएको छ । नेपालको आर्थिक विकास वर्षौं पछ्याडि धकेलिएको छ ।

संविधान निर्माण कुनै पनि सार्वभौम मुलुकको आन्तरिक मामला र सम्पूर्ण रूपमा उसको स्वतन्त्र निर्णयको बिषय हो । संविधान स्वयंमा गतिशील बिषय हो र अभ्यास, अनुभव र जनचाहना अनुरूप निरन्तर परिमार्जन र समृद्ध हुँदै जानु लोकतान्त्रिक संविधानको चरित्र हो । सङ्घीयता पनि स्वयंमा गतिशील बिषय हो र कार्यान्वयन गर्दै जाने क्रममा यसले परिपक्वता, व्यवहारिकता र स्थायीत्व ग्रहण गर्दै जान्छ । नेपालको संविधानले यी दुबै पक्षमा पर्याप्त गतिशीलता र लचकता अवलम्बन गरेको छ । आफ्ना अनुभवहरूमाथि आधारित मित्र राष्ट्रहरूका सुझावलाई स्वाभाविकै ठान्न सकिएला । तर कुनै पनि मुलुकको आन्तरिक मामलामा अनुचित चासो र हस्तक्षेप भने बाञ्छनीय र ग्राह्य हुन सक्दैन ।

कष्टको यस घडीमा नेपाली जनताले अभूतपूर्व एकता, सुभ्रबुभ्र र स्वाभिमान प्रकट गरे । राष्ट्रिय हितका पक्षमा दृढ रहन सरकार, दलहरू र नेतृत्वलाई उर्जा प्रदान गरिरहे । नाकाबन्दीका विरुद्ध सिङ्गो राष्ट्र एकतावद्ध भयो । इतिहासको यस कष्टपूर्ण क्षणमा प्रकट भएको राष्ट्रको एकता र जनताको देशभक्तिपूर्ण भावना स्वाधीन, सबल र समृद्ध राष्ट्र निर्माणको अभियानमा एउटा अमूल्य पुँजीका रूपमा रहेको छ । सार्वभौम राष्ट्रका रूपमा संविधान निर्माण लगायत आफ्ना समस्याहरूको समाधान गर्ने नेपालको नैसर्गिक अधिकारको दृढ पक्षपोषण गर्दै हामीले संविधान निर्माणको लोकतान्त्रिक विधि र यसको समावेशी तथा अग्रगामी अन्तरवस्तुका बारेमा व्यापक बहस चलायौं । संविधानका बारेमा योजनावद्ध ढङ्गले फैलाइएका भ्रमहरूलाई चिर्ने काम गर्‱यौं । नाकाबन्दी संयुक्त राष्ट्र सङ्घ र सार्क चार्टर लगायत अन्तर्राष्ट्रिय अनुबन्धहरूको उल्लङ्घन भएको र यसले नेपालमा गम्भीर मानवीय सङ्कट निम्त्याइरहेको अवस्थाबारे अन्तर्राष्ट्रिय जगतको ध्यानाकर्षण गर्‱यौं । हाम्रो प्राथमिकता नेपालको राष्ट्रिय हित भएको, संविधान कसैका विरुद्ध परिलक्षित नभएको र नाकाबन्दीले नेपाल

र भारतबीचको युगौं पुरानो सम्बन्ध र मित्रतामा गहिरो आँच पुऱ्याउने र यथार्थबारे लगातार घच्चच्याइरह्यौं । ती दिनहरूमा संयुक्त राष्ट्र सङ्घ, युरोपेली युनियन, अमेरिका, चीन, जापान, बेलायत, सार्क मुलुकहरू तथा भारतीय जनता लगायतबाट प्राप्त ऐक्यवद्धता, सहानुभूति र उदारमना सहयोग अविस्मरणीय रह्यो । अन्त्यमा, अन्तर्राष्ट्रिय जगतको व्यापक आलोचना, आफ्नै देशभित्रको चर्को दबाव, 'मधेस आन्दोलन' लाई थप लम्ब्याइरहन नसकिने यथार्थबोध आदिका कारण भारत सरकारले आफ्ना नीतिहरूको पुनरावलोकन गर्दै अघोषित नाकाबन्दीलाई अघोषित रूपमै हटायो ।

नेपाल राष्ट्रले भण्डै पाँच महिना व्यहोर्नु परेको पीडा अन्त्य भएको छ र विगतका तित्तता मेटाएर नेपाल-भारत सम्बन्धलाई सामान्यीकरण गर्ने र समयको माग अनुसार नयाँ उचाइमा उठाउने प्रक्रिया आरम्भ भएको छ । स्वतन्त्र राष्ट्रको हैसियतले आफ्नो सार्वभौमसत्ताको वास्तविक अभ्यास गर्दा उत्पन्न हुन सक्ने कठिनाइहरूका बारेमा हामी अझ सजग भएका छौं । परनिर्भरता, त्यसमाथि पनि एकतर्फी निर्भरता राष्ट्रिय स्वाधीनताका लागि कति महङ्गो पर्दोरहेछ भन्ने अनुभव हासिल गरेका छौं । मुलुकको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध, पारवहन सुविधा र व्यापार सम्बन्धलाई अझ विविधतायुक्त, विकल्पसहितको र सन्तुलित बनाउनु पर्ने आवश्यकतालाई गहिरो गरी बोध गरेका छौं । यस घटनाले तीव्र आर्थिक विकास, सबल अर्थतन्त्र र आत्मनिर्भरता हासिल गरेर मात्रै राष्ट्रिय स्वाधीनता र सार्वभौमसत्तालाई सुदृढ गर्न सकिन्छ भन्ने यथार्थलाई पुनर्पुष्टि गरेको छ ।

ग) तराई- मधेसमा उत्पन्न समस्या र समाधानका प्रयाशहरू

सहमति बिना संविधान निर्माण गर्ने नपाइने र सहमतिका लागि अनुचित मागहरूलाई मान्ने पर्ने जस्ता गलत र हानीकारक मान्यता बोकेका 'मधेस केन्द्रित' दलहरूले १६ बुँदे सहमति भएपश्चात् संविधान निर्माण प्रक्रियाबाट बाहिरिए । संविधान बन्न नदिएर मुलुकलाई नै असफल बनाउने योजना सफल हुन दिन सकिदैनथ्यो, त्यसैले संविधानसभा असन्तुष्ट पक्षहरूसँग संवाद कायम राख्दै अधिकतम सहमतिका आधारमा संविधान निर्माण गर्ने बाटोमा अग्रसर भयो । मधेस केन्द्रित दलहरूले प्रारम्भिक मस्यौदामाथि जनस्तरमा हुने छलफललाई अवरोध गर्ने असफल प्रयाश गरे । सबै अवरोधलाई छिचोल्दै संविधान बन्ने निश्चित भएसँगै साउन ३१

देखि तराई-मधेसमा अनिश्चितकालीन आम हडताल सुरु गरे । स्थितिलाई उत्तेजक बनाउने, हिंसात्मक घटना निम्त्याउने, साम्प्रदायिक विद्वेष फैलाउने र मुलुकलाई अराजकताको दिशामा धकेल्ने प्रयाश स्वरूप कैलालीको टिकापुरमा जनताको सुरक्षामा खटेका सुरक्षाकर्मी र डेढ वर्षे बालकको क्रूर हत्या गरियो । तराई-मधेसका विभिन्न स्थानमा भएका हिंसात्मक घटना घटे । अस्पताल लगिदै गरेका बिमारीलाई एम्बुलेन्सबाट निकालेर नृशंस हत्या गर्ने, निषेधित क्षेत्र उल्लङ्घन गर्दै योजनाबद्ध भीडन्त निम्त्याउने, यात्रुवाहक बस र मानव अधिकार आयोगमा गाडीमाथि समेत आक्रमण र तोडफोड गर्ने जस्ता अराजक घटनाहरू भए । आन्दोलनले जनजीवनलाई आक्रान्त तुल्यायो । लाखौं विद्यार्थीहरूको भविष्य अन्धकारमा धकेलिने, दसौं हजार श्रमिकको रोजीरोटी खोसिने, किसान र साना व्यवसायीहरूको व्यवसाय नष्ट हुने, कलकारखानाहरू बन्द हुने र देशले अकल्पनीय आर्थिक सङ्कट व्यहोर्नु पर्ने अवस्था सिर्जना भए । त्यस क्रममा संविधानका अन्तरबस्तु या प्रक्रियामा असहमति मात्रै प्रकट भएनन्, 'अधिकार' र 'माग' को आवरणमा कतिपय तत्वहरू देशको अखण्डता र अस्तित्वमै आँच पुऱ्याउने षडयन्त्रमा पनि सङ्लग्न देखिए ।

समस्या समाधानका लागि सुरुदेखि नै गंभीर प्रयत्नहरू हुँदै आएका छन् । आफ्नो असहमति कायमै राखेर पनि संविधान निर्माण प्रक्रियामा सम्मिलित हुन, संविधान संशोधनमार्फत् समस्या समाधान गर्न र जनतालाई पीडा दिने अनिश्चितकालीन बन्द-हडताल जस्ता आन्दोलनका स्वरूप बदल्न बारम्बार आग्रह गरियो । मधेसी मोर्चाका मागलाई संवोधन गर्न नेपालको संविधानमा पहिलो संशोधन गरेर राज्यका अङ्गहरूका समानुपातिक समावेशी प्रतिनिधित्वलाई थप सुनिश्चित गर्ने र जनसङ्ख्यालाई मूल र भूगोललाई आधार मानेर निर्वाचन क्षेत्र निर्धारण गर्ने व्यवस्था गरियो । प्रस्तावित प्रदेश सीमाङ्कनमा पुनरावलोकन गर्ने राजनीतिक समिति गठन गर्ने निर्णय भयो । भारतको बदलिएको नीति र कष्टपूर्ण आन्दोलनका कारण आजित तराई-मधेसकै जनताको स्वतःस्फूर्त प्रतिवादका कारण माघको तेस्रो सातामा आइपुग्दा 'मधेस आन्दोलन' निस्तेज भयो । तर संविधान संशोधन प्रक्रियामा सहभागी भएर समस्याको सम्मानजनक विकास खोज्न मधेसी मोर्चा तयार भएन । ऊ अझै पनि पहाड र तराईलाई

जसरी पनि अलग गर्ने हानीकारक सोच लिएर प्रस्तावित प्रदेश सीमाङ्कनमा पुनरावलोकन गर्न गठन हुने राजनीतिक समितिको कार्यादेश (ToR) मै तराई-मधेसमा दुई प्रदेश हुनु पर्ने हठ गरिरहेको छ ।

नेपालको संविधानले 'बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुसांस्कृतिक विशेषतायुक्त, समान आकाङ्क्षा र नेपालको राष्ट्रिय स्वतन्त्रता, अखण्डता, राष्ट्रिय हित तथा समृद्धिप्रति आस्थावान रही एकताको सूत्रमा आवद्ध सबै नेपाली जनता समष्टि रूपमा एक राष्ट्र हो' भन्ने सही परिभाषा गरेको छ । सबै खाले विभेद र असमानतालाई अन्त्य गर्दै सार्वभौम समानताको प्रत्याभूति गरेको छ र विगतमा पछाडि परेका समुदायका निम्ति सामाजिक न्याय र विशेष अधिकारको समेत व्यवस्था गरेको छ । समानुपातिक निर्वाचन, राज्यका अङ्गमा ४५ प्रतिशत आरक्षण, समानुपातिक समावेशी प्रतिनिधित्वको व्यवस्था र संवैधानिक आयोगका रूपमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेसी, थारु, मुस्लिम र समावेशी आयोग जस्ता संवैधानिक संरचनाहरू तराईवासी- मधेसी समुदाय लगायतका लागि गरिएका विशेष व्यवस्थाहरू हुन् । नागरिकतासम्बन्धी व्यवस्थालाई अझ स्पष्ट र सरल पार्दै कोही पनि नेपालीले नागरिकताबाट बञ्चित हुनु नपर्ने सुनिश्चित गरिएको छ । तर संविधानमा स्पष्ट उल्लेखित यी विषयहरूमा पनि भ्रम छन्, विभेद र नागरिकताविहीन बनाइएको आवेगात्मक विषयहरू उछाल्दै तराईवासी- मधेसी समुदायको भावनाको दोहन गर्ने प्रयास जारी छ । संविधानसभा निर्वाचनमा तराई-मधेसका कुल निर्वाचन क्षेत्रको १० प्रतिशत स्थान पनि जित्न नसकेका र अवसरवादी र गैरजिम्मेवार गतिविधिका कारण जनताबाट अस्वीकृत हुँदै गरेका व्यक्ति/समूहले जनताका पवित्र भावनालाई आफ्नो सङ्कीर्ण स्वार्थ पूर्तिको माध्यम बनाउन खोजिरहेका छन् ।

आन्दोलनका नाममा तराई- मधेसका वास्तविक समस्याबाट ध्यान विकेंद्रित गर्ने कोशिस भइरहेको छ । जमिनको स्वामित्व, राजनीतिक शक्तिसंरचना र सामाजिक-आर्थिक सम्बन्धमा त्यहाँका परम्परागत जमिन्दार र कथित उच्च वर्ग/समुदायको वर्चस्व, त्यहाँ व्याप्त आन्तरिक विभेद, अझै समाप्त हुन नसकेका सामन्ती अवशेषहरू, भूमिहीन र सुकुम्बासी समस्या, महिलामाथि हुने हिंसा, छुवाछुत र जातीय विभेद, भ्रष्टाचार र अनियमितता एवम् शिक्षा, स्वास्थ्य र न्यून विकास तराई-मधेसका मुख्य समस्याहरू हुन् । तर विगतदेखिनै सत्ता र सुविधामा

रहेको त्यहाँको अभिजात वर्ग तराई-मधेसमा सामाजिक-आर्थिक-सांस्कृतिक रूपान्तरणका लागि तयार छैन । बरु भूमिसुधार, स्थानीय समुदायलाई अधिकारसम्पन्न गर्ने गरी राज्यको पुनर्संरचना, स्थानीय निकाय निर्वाचन र सामाजिक सुधारको विरोध गरिरहेको छ । तराई-मधेसका समस्या समाधान गर्न सरकारले वार्ता र संवादको निरन्तर पहल गरिरहेको छ । तीन महिनाभित्रमा सीमाङ्कनको विषय टुङ्गो लगाउने र सङ्घीयतालाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्दै जाने कुरामा पार्टी स्पष्ट छ । संवादका क्रममा अन्य कुनै विषय बाँकी भए समाधान गर्दै लैजान सकिनेछ । तर आन्दोलनका नाममा सधैँभरि देश र जनतालाई कष्ट पुर्याउने, संविधान कार्यान्वयन हुन नदिने, दुई राष्ट्रियता जस्ता अनुचित विषयहरू उठाएर सामाजिक सद्भाव र राष्ट्रिय एकताको आधार कमजोर पार्ने, अराजकताको स्थितिभित्र विखण्डनको बिउ रोप्ने र विखण्डनकारी तत्वहरूलाई खेल्ने भूमि प्रदान गर्ने कुरा स्वीकार्य हुन सक्दैन ।

हाम्रो पार्टी सामाजिक-आर्थिक-सांस्कृतिक रूपान्तरणका ठोस कार्यक्रम लिएर तराई-मधेसमा परिचालित हुनेछ । काठमाडौँ-तराई द्रुत मार्ग, हुलाकी राजमार्ग, पूर्व-पश्चिम राजमार्ग विस्तार र रेलवे सेवा, निजगढ र भैरहवा अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माण, सुनकोशी-कमला, कालीगण्डकी-तिनाउ, राप्ती-सुराई, शारदा-दाङ, भेरी-बबई डाइभर्सन जस्ता महत्वपूर्ण सिचाइ आयोजना, पञ्चेश्वर, नौमुरे जस्ता ठूला जलविद्युत आयोजना लगायत प्रस्तावित एवम् निर्माणाधीन योजनालाई तीव्रता दिँदै तराई-मधेसको योजनावद्ध विकासमा केन्द्रित हुनेछ ।

घ) छिमेकी राष्ट्रहरूको भ्रमण तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धमा नयाँ विकास

यसबीचमा प्रधानमन्त्रीबाट भारतको राजकीय र चीनको औपचारिक भ्रमण भएको छ । दुवै भ्रमणबाट नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धमा नयाँ आयाम सुरु भएको छ । भारत भ्रमणको मूल उद्देश्य दुई देशबीच विद्यमान घनिष्ट तथा बहुआयामिक सम्बन्धलाई अझ प्रगाढ बनाउनु, नेपालको संविधान घोषणा भएपश्चात् सुरु भएको असमझदारी र तिकतालाई अन्त्य गर्नु तथा परिवर्तित सन्दर्भमा नेपाल-भारत सम्बन्धलाई सामान्यीकरण गर्दै नयाँ उचाइमा विकसित गर्ने आधार पहिल्याउनु थियो । भ्रमण यस उद्देश्यमा

सफल भएको छ। भ्रमणलाई दिइएको राजकीय स्तर, आतिथ्यता र उच्चस्तरीय वार्ताबाट भारत विगतको असहज अवस्थालाई अन्त्य गर्दै सम्बन्धलाई नयाँ आधारमा अगाडि बढाउन उत्सुक भएको देखिएको छ। भ्रमणका क्रममा नेपालले आफ्नो राष्ट्रिय हित र सरोकारका विषयहरूलाई स्पष्ट ढङ्गले प्रस्तुत गरेको छ। भारतसँग सार्वभौम समानता, आपसी सम्मान र पारस्परिक हितमाथि आधारित मित्रतापूर्ण सम्बन्धलाई अझ व्यापक र गहिरो बनाउन चाहेको स्पष्ट पाउँने नेपालले सबै छिमेकीहरूसँग सन्तुलित र सुमधुर सम्बन्ध विकास गर्ने, उनीहरूका जायज सरोकारप्रति संवेदनशील रहने, आफ्नो भूमि कसैका विरुद्ध प्रयोग हुन नदिने, अरु कसैको भूमि पनि नेपाल विरुद्ध प्रयोग हुन नहुने तथा संविधान निर्माण भएर मुलुक आर्थिक समृद्धिको दिशामा अगाडि बढेको परिप्रेक्ष्यमा वृहत्तर आर्थिक साभेदारी र वैदेशिक लगानी नेपालको मुख्य चासो रहेको कुरालाई स्पष्ट पारिएको छ। नेपालको संविधानका बारेमा रहेका अनेकौं भ्रमहरू निवारण गरिएको छ। भ्रमणका क्रममा विभिन्न सातवटा विषयमा नौवटा महत्वपूर्ण सम्भौता भएका छन्।

चीनको औपचारिक भ्रमणको मूल उद्देश्य दुई देशबीचको घनिष्ठ र समस्यारहितसम्बन्धलाई अझ उचाइमा उठाउँदै चीनको तीव्र आर्थिक विकासबाट नेपाल लाभान्वित हुने सहयोगका नयाँ क्षेत्रहरूलाई अगाडि बढाउनु थियो। भ्रमणका क्रममा पारवहन यातायात सम्भौता लगायत महत्वपूर्ण सम्भौता र समभेदारी भएका छन्। पारवहन यातायात सम्भौताले भूपरिवेष्ठित राष्ट्रको हैसियतले नेपालको पारवहनको अधिकारलाई सुनिश्चित गर्दै एकतर्फी निर्भरतालाई अन्त्य गर्ने र विभिन्न विकल्पसहित आफ्नो सार्वभौमसत्ताको स्वतन्त्र अभ्यास गर्ने बलियो आधार सिर्जना गरेको छ। आवागमन सम्बन्ध (कनेक्टिभिटी) लगायत क्षेत्रमा भएका सम्भौताहरूले नेपालको परनिर्भरतालाई न्यून गर्न, नेपालमा चिनियाँ लगानी भित्र्याउन र नेपालको विकासमा नयाँ गति दिन महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउनेछन्। नेकपा (एमाले) र चिनियाँ कम्युनिष्ट पार्टीबीचको भाइचारा सम्बन्धलाई अझ प्रगाढ बनाउन र मार्क्सवादको सिर्जनात्मक प्रयोग गर्दै अगाडि बढ्ने क्रममा दुवैले विकसित गरेका सिद्धान्तहरू र प्राप्त गरेको अनुभवलाई अझ गहिरो गरी बुझ्ने अवसर प्राप्त भएको छ। भ्रमणका क्रममा भएका सम्भौताहरूको कार्यान्वयनसँगै नेपालको वाह्य

सम्बन्धमा नयाँ उचाइ हासिल भएको छ ।

नेकपा (एमाले) सार्वभौम समानता, पारस्परिक लाभ, अहस्तक्षेपका सिद्धान्तमाथि आधारित सन्तुलित विदेश सम्बन्धको पक्षमा छ । नेपालको राष्ट्रिय हित नै हाम्रो मुख्य चासो हो र यो नै हाम्रो अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धको मूल चुरो पनि हो । हामी हाम्रा सबै अन्तर्राष्ट्रिय मित्रहरूसँग अझ विशेष गरेर छिमेकीहरूसँग प्रगाढ सम्बन्ध विकसित गर्न चाहन्छौं । दुबै छिमेकीहरूसँगको हाम्रो सम्बन्धका आफ्नै विशेषताहरू छन् र हामी तिनको बीचमा तुलना गर्न चाहन्नौं । नेपालको राष्ट्रिय हितलाई केन्द्रबिन्दुमा राखेर सबै मित्रहरूसँग बहुआयामिक सम्बन्ध विकास र विस्तार गर्नु सार्वभौम राष्ट्र नेपालको स्वतन्त्र अधिकार हो । यस्ता सम्बन्धहरूबाट कोही पनि संवेदनशील या तरङ्गित हुनु आवश्यक छैन । नयाँ संविधान जारी भएर नेपाल नयाँ युगमा प्रवेश गरेको र तीव्र आर्थिक विकास नेपालको राष्ट्रिय लक्ष्य र कार्यसूची बनिरहेको परिप्रेक्ष्यमा हामीलाई अनुकूल अन्तर्राष्ट्रिय वातावरणको खाँचो छ । हालै सम्पन्न भ्रमणहरू यस्तो वातावरण निर्माणमा निकै महत्वपूर्ण, फलदायी र सफल रहेका छन् ।

यी भ्रमणहरू, नाकाबन्दी विरुद्ध सरकारको दृढ अडान र यसलाई अन्त्य गर्न चालिएका कुटनीतिक-राजनीतिक पहल, नेपालको राष्ट्रिय हितका प्रश्नमा निरन्तर अग्रसरता एवम् नेपालको आन्तरिक मामलामा अनुचित चासो र हस्तक्षेप नगर्न गरिरहेको अपिलले नेपालको राष्ट्रिय चेतनामा ठूलो विकास भएको छ । सानो देश भएकाले कतिपय अनुचित कुरामा पनि सम्झौता गर्नुपर्छ भन्ने लघुताभाषको मानसिकता क्रमशः बदलिँदैछ र नेपालको राष्ट्रिय मनोविज्ञान क्रमशः सुदृढ हुँदैछ ।

ड) सरकारको काँधका ऐतिहासिक जिम्मेवारी

‘सात बुँदे’ सहमतिदेखि ‘१६ बुँदे’ सहमति गर्ने क्रममा संविधान घोषणासम्म नेपाली काङ्ग्रेसले सरकारको नेतृत्व गर्ने र तत्पश्चात्—नेकपा (एमाले)को नेतृत्वमा राष्ट्रिय सहमतिको सरकार गठन गर्ने भद्र सहमति भएको थियो । संविधान निर्माणको प्रक्रियामा हाम्रो भूमिका, सरकारमा नेपाली काङ्ग्रेसको नेतृत्वलाई पुऱ्याएको सहयोग एवम् संविधान कार्यान्वयनको चुनौतीपूर्ण अभिभारालाई ध्यानमा राखेर नेपाली काङ्ग्रेस

त्यस सहमतिमा इमान्दार रहनेछ, भन्ने अपेक्षा हाम्रो थियो । तर नेपाली काङ्ग्रेस इमानमा टिक्न सकेन । संविधान घोषणा हुन नदिन भइरहेका अनेकौं दबावकै क्रममा धरमराएको काङ्ग्रेसको तत्कालीन नेतृत्व सरकार गठनका बेला विचलित नै हुन पुग्यो र भद्र सहमतिलाई तोड्दै र जनअपेक्षालाई लत्याउँदै प्रधानमन्त्री निर्वाचनमा प्रतिष्पर्धामा उत्रियो । नेकपा (एमाले) नेतृत्वमा सरकार बन्न नदिन दृष्य-अदृष्य अनेकौं फोहरी खेलहरू भए ।

संविधान कार्यान्वयनको यस नाजुक मोडमा यस्ता गलत कदमलाई रोक्नु र नेपाली जनता र व्यवस्थापिका-संसदसँग आफ्नो सरकार आफै बनाउन अधिकार रहेको स्पष्ट पार्नु आवश्यक थियो । तदनुरूप नै नेकपा (एमाले), एनेकपा (माओवादी), राप्रपा नेपाल, मधेसी जनअधिकार फोरम (लोकतान्त्रिक), राप्रपा, नेकपा (माले), राजमो लगायत १६ दलहरूको सहयोगमा नेकपा (एमाले) अध्यक्ष एवम् संसदीय दलका नेता केपी शर्मा ओली कूल ३३८ मत प्राप्त गरेर प्रधानमन्त्री निर्वाचित हुने वातावरण निर्माण भयो । १२ दल सम्मिलित सरकार गठन भयो । यो सरकार संविधान निर्माणमा सक्रिय र निर्णायक भूमिका खेलेका, राष्ट्रिय स्वाधीनता र राष्ट्रिय हितका पक्षधर एवम् सामाजिक सद्भाव र सुदृढ राष्ट्रिय एकताका पक्षधर शक्तिहरूको सरकार हो । वैचारिक-दार्शनिक-राजनीतिक हिसाबले भिन्नभिन्न दलका भिन्नभिन्न विचारहरू हुनु स्वाभाविकै हो, तर ती मान्यतालाई एकातिर राखेर संविधानको कार्यान्वयनमा दृढतापूर्वक अगुवाइ गर्नु र सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रलाई सुदृढ गर्दै सामाजिक-आर्थिक-सांस्कृतिक रूपान्तरण र आर्थिक समृद्धिको दिशामा मुलुकलाई अविचलित ढङ्गले अगाडि बढाउनु सरकारको मुख्य कर्तव्य हो ।

सरकार गठन लगत्तै राष्ट्रपति, उपराष्ट्रपति र सभामुख, उपसभामुखको निर्वाचनमा पनि पार्टीले अपेक्षित परिणाम हासिल गरेको छ । नेकपा (एमाले) का तत्कालीन उपाध्यक्ष एवम् नेपाली महिला आन्दोलनकी अग्रणी व्यक्तित्व विद्यादेवी भण्डारी राष्ट्रपतिमा निर्वाचित हुनुभएको छ । उहाँको निर्वाचनले नेपालको लोकतन्त्रका निम्ति मात्रै होइन, वामपन्थी आन्दोलन र महिला आन्दोलनका निम्ति पनि दूरगामी महत्व राख्दछ । उहाँको चयन नेपालले संविधानमार्फत् अगाडि बढाएको सामाजिक समानतातर्फ उन्मुख योजनावद्ध प्रयाशको सफलताको उत्कृष्ट दृष्टान्त पनि हो । उपराष्ट्रपति

पदमा तत्कालीन एनेकपा (माओवादी) नेता नन्दबहादुर पुन र सभामुखमा एनेकपा (माओवादी) उम्मेदवार ओनसरी घर्तीमगरको सफलता पनि शान्ति प्रक्रिया वामपन्थी आन्दोलन र समानतामूलक, समावेशी लोकतन्त्रको उल्लेखनीय सफलताको परिचायक हो । उपसभामुखमा गङ्गाप्रसाद यादवको विजयले पनि व्यवस्थापिका-संसदको समावेशी चरित्रलाई अभिव्यक्त गरेको छ । नेकपा (एमाले) सङ्ख्यात्मक हिसाबले दोस्रो स्थानमा रहँदारहँदै पनि यी महत्वपूर्ण पदहरूमा पार्टी योजनाको सफलताले हाम्रो पार्टीको नेतृत्व कौशल, पहलकदमी र दूरगामी सोचलाई अभिव्यक्त गरेको छ ।

सरकार गठनसँगै राजनीतिक शक्तिसन्तुलनमा परिवर्तन आएको छ । नेपाली काङ्ग्रेस प्रतिपक्षमा पुगेको छ भने अधिकांश वामपन्थी दलहरू र राष्ट्रियता, सामाजिक सद्भाव र एकताको पक्षमा रहेका अन्य दल सरकारमा सहभागी भएका छन् । संविधान कार्यान्वयनका लागि राष्ट्रिय एकताको खाँचो रहेको बेला सदनको सबैभन्दा ठूलो दल सरकार बाहिर हुँदा केही असहजता उत्पन्न भएका छन् । संविधान कार्यान्वयनको मुख्य अभिभाराबाट विचलित भएर नेपाली काङ्ग्रेस कतै अस्थिरताको कारक बन्छ कि भन्ने प्रश्न पनि पैदा भएका छन् । नेपालको राष्ट्रिय स्वाभिमान र स्वाधीनताका प्रश्नमा नेपाली काङ्ग्रेसभित्र प्रकट हुने गरेको कमजोरी, कतिपय नेतामा व्याप्त कम्युनिष्ट विरोधी पूर्वाग्रह, भर्खरै महाधिवेशनबाट निर्वाचित कतिपय नेताहरूका संविधानको मर्म विरुद्धका अभिव्यक्ति र संविधान कार्यान्वयन एवम् राष्ट्रिय स्वाधीनताका पक्षमा प्रकट नेपाली राजनीतिक विकासक्रमलाई पचाउन नसकेका कतिपय शक्तिकेन्द्रहरूको चलखेलको परिप्रेक्ष्यमा यस्ता प्रश्न उठ्नु स्वाभाविकै हो । हामी चाहन्छौं- नेपाली काङ्ग्रेस विगतमा भएका गल्तीलाई सुधार गर्दै फेरि पनि १६ बुँदे सहमतिको मर्मलाई सम्मान गर्दै राष्ट्रिय सहमतिको सरकार निर्माणमा सहभागी होस् र संविधान कार्यान्वयनमा रचनात्मक भूमिका खेलोस् । असामान्य राष्ट्रिय अवस्था र संविधान कार्यान्वयनको चुनौतीपूर्ण अभिभाराका बीच नेपाललाई नियमित संसदीय अभ्यासमा जस्तो सत्तापक्ष र प्रतिपक्ष होइन, फराकिलो राष्ट्रिय सहमति चाहिएको छ । नेकपा (एमाले) मधेस केन्द्रित दलहरूलाई पनि संवाद र सहमतिका माध्यमबाट व्यवस्थापिका-संसदका नियमित काममा फर्किन र संविधान कार्यान्वयनका निम्ति सरकारमा सहभागी हुन आह्वान गर्दछ ।

वर्तमान सरकार असामान्य अवस्थामा युगीन अभिभारा लिएर गठन भएको 'मिसन सरकार' हो । संविधानको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु, यसका लागि नयाँ कानूनहरूको निर्माण र पुरानालाई संशोधन र परिमार्जन गर्नु, नयाँ संरचनाहरूको निर्माण गर्नु, स्थानीय, प्रदेशसभा र सङ्घीय व्यवस्थापिकाको निर्वाचनका लागि आधार निर्माण गर्नु, भूकम्पपछिको राष्ट्रिय पुननिर्माण अभियानलाई लक्ष्यमा पुऱ्याउनु, राष्ट्रिय स्वाधीनता, सामाजिक सद्भाव र सार्वभौमसत्ताको रक्षा गर्नु र तीव्र आर्थिक विकास र भौतिक तथा मानवीय विकासका माध्यमबाट मुलुकलाई समृद्धिका दिशामा अघि बढाउन नेतृत्व गर्नु सरकारको मुख्य दायित्व हुन् । 'मधेस आन्दोलन'को डेढ महिनाभन्दा बढी समय भइसकेको, नाकाबन्दीको तीन हप्ता बितिसकेको, यसले वस्तु र सेवाको आपूर्तिमा भयङ्कर अभाव सिर्जना गरेको र सिङ्गो राष्ट्र पीडा, निराशा र आक्रोशमा डुबेको असामान्य अवस्थामा सरकार गठन भएको थियो । गएको ६ महिनामा सरकारको सम्पूर्ण ध्यान यस असाधारण चुनौतीलाई सामना गर्दै मुलुकलाई सामान्य अवस्थामा फर्काउन केन्द्रित रह्यो । यसमा हामीले महत्वपूर्ण सफलता प्राप्त गरेका छौं । सिङ्गो राज्यसंरचनालाई नयाँ संविधानको व्यवस्था र भाव (स्पिरिट) मा दीक्षित र परिचालित गर्नु, कालाबजारिया, जमाखोर र भ्रष्ट संयन्त्रलाई नियन्त्रण गर्नु, तीव्र रफ्तारमा पुनर्निर्माणलाई अगाडि बढाउँदै बर्खा अगावै धेरैभन्दा धेरै भूकम्प पीडितहरूलाई सुरक्षित आवासमा फर्काउनु र तीव्र गतिमा विकास निर्माणलाई अगाडि बढाउँदै जनतालाई परिवर्तनको अनुभूति हुने गरी काम गर्नु जरुरी छ ।

राज्यका नेतृत्वदायी अङ्गहरूको जिम्मेवारी प्राप्त गरेका वामपन्थीहरूका लागि यो अवस्था आफ्ना मान्यता र नेतृत्व क्षमता प्रमाणित गर्ने अभूतपूर्व अवसर हो । इतिहासले काँधमा सुम्पिएका जिम्मेवारीहरूलाई ठीक ढङ्गले पूरा गर्न सक्थौं भने हामीले दक्षिण एसियामै एउटा नयाँ दृष्टान्त स्थापित गर्न सक्नेछौं । यस घडीमा हुने हाम्रा कमजोरी या असफलताले कम्युनिष्ट आन्दोलनको भविष्य र भावी पुस्तालाई समेत गंभीर रूपले प्रभावित गर्नेछ र जनतामा कम्युनिष्ट आन्दोलनप्रतिको विश्वासमा ठूलो प्रश्नचिह्न खडा गर्नेछ । नेकपा (एमाले) संविधान कार्यान्वयनको यस संवेदनशील चरणमा कुनै पनि राजनीतिक ध्रुवीकरण, असमझदारी या दूरी बढाउने मान्यताको

विरुद्धमा छ । त्यसैले हामी प्रतिपक्ष सहितको वृहत्तर राष्ट्रिय समझदारीका निम्ति प्रयत्नशील छौं । पुँजीवादी-जनवादी क्रान्तिका राजनीतिक अभिभारा आधारभूत रूपमा पूरा भएर मुलुक सामाजिक आर्थिक रूपान्तरण र समृद्धिको मुद्दामा केन्द्रित भइरहेको बेला श्रमिक वर्ग र पुँजीपति वर्गकाबीचमा वैचारिक, राजनीतिक र नीतिगत प्रतिस्पर्धा तीव्र हुँदै जानेछ । नेकपा (एमाले) श्रमजीवी वर्गका आधारभूत हितलाई केन्द्रबिन्दुमा राखेर, सामाजिक न्याय र सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणलाई मुख्य आधार बनाएर, सामन्तवादका अवशेषहरूको उन्मूलन, सबल राष्ट्रिय अर्थतन्त्र निर्माण र समाजवादका आधार निर्माण गर्ने दिशामा अविचलित ढङ्गले अगाडि बढिरहनेछ । यस क्रममा लगानी मैत्री वातावरणको निर्माण, लगानी सुरक्षा, अनुशासित र निरन्तर विकास-उन्मुख आधुनिक समाज निर्माण गर्ने सङ्कल्पलाई पनि पार्टीले हमेशा हेक्का राख्नेछ ।

२. संविधान कार्यान्वयन र राष्ट्रिय एकता सुदृढीकरण अभियान

१३ असोज, २०७२ मा सम्पन्न स्थायी कमिटी बैठक र मङ्सिर २१-२२ मा चितवनको सौरहामा सम्पन्न 'विशेष राष्ट्रिय कार्यकर्ता भेला' बाट 'संविधान कार्यान्वयन र राष्ट्रिय एकता सुदृढीकरण अभियान- २०७२' सञ्चालन गर्ने निर्णय गरिएको थियो । 'संविधानको घोषणा ऐतिहासिक उपलब्धि: अबको लक्ष्य राष्ट्रिय एकता सुदृढीकरण र देशको समृद्धि' मूल नारा रहेको अभियान २०७२ मङ्सिर २१ गते सुरु भएर २०७२ फागुन २१ गते सम्म तीन महिना सञ्चालन गरिएको थियो ।

अभियानको क्रममा लगभग सबै जसो अञ्चल, जिल्ला र निर्वाचन क्षेत्रमा अगुवा कार्यकर्ता भेला र प्रशिक्षण कार्यक्रम सम्पन्न भएका छन् । विराटनगर, भैरहवा र अत्तरियामा विशाल आमसभाहरू आयोजना गरिएका छन् । गुलरिया, नेपालगञ्ज, हरिवन, बिर्तामोड लगायत स्थानमा पनि उल्लेख्य सहभागितासहितका जनसभाहरू सम्पन्न भएका छन् । तराई-मधेसमा अत्यन्त प्रतिकूलतालाई चिदै कमरेडहरूले संविधानका बारेमा स्थानीय समुदायलाई स्पष्ट पार्न र संविधानका बारेमा फैलाइएका भ्रमलाई चिर्न कष्टसाध्य प्रयत्न गर्नुभएको छ । विभिन्न भाषामा प्रकाशित संविधान सम्बन्धी पाठ्य सामग्रीहरूले जनतालाई संविधानको अन्तरवस्तु बुझ्न मद्दत पुर्याएको छ । अभियानकै क्रममा कैयौं स्थानीय कमिटीहरूले

अधिवेशन र प्रतिनिधि परिषद् बैठक सम्पन्न गरेर नेतृत्वको पुनर्गठन गरेका छन् । सहिद स्मृति दिवसको अवसर पारेर भापाको सुखानीबाट मेची अञ्चल समन्वय कमिटीको आयोजनामा सुरु गरिएको मेची कोशी पर्यटन यात्रा जननेता मदन भण्डारीको जन्मस्थल दुङ्गेसाँघु हुँदै अन्त्यमा छिन्ताड पुगेर सम्पन्न गरिएको छ । युवा सङ्घ नेपालले मधेसमा विशेष अभियान सञ्चालन गरेको छ । अभियानकै क्रममा हजारौं कार्यकर्ताहरू अन्य पार्टी छाडेर नेकपा (एमाले) प्रवेश गरेका छन् या आफ्नै घर फर्केका छन् । अभियान केही स्थानमा रहेका कमी कमजोरीका बाबजुद प्रभावकारी रूपले सफल भएको छ र यसले संविधानबारे स्पष्ट पार्न, परिवर्तित सन्दर्भमा पार्टी अभिभाराबारे बुझ्न र पार्टी पङ्क्तिलाई क्रियाशील बनाउन ठूलो भूमिका खेलेको छ ।

सबै मातहत कमिटीहरूलाई अभियानको समग्र समिक्षा प्रतिवेदन यथाशीघ्र केन्द्रीय सचिवालयमा पठाउन आग्रह गरिन्छ । केन्द्रीय सचिवालयलाई अभियानको एकीकृत समिक्षा प्रतिवेदन तयार गर्नेछ । अभियानबाट प्राप्त उर्जालाई सङ्गठनात्मक जीवनमा रूपान्तरण गर्न ठोस सङ्गठनात्मक कार्ययोजनाकासाथ अगाडि बढ्न पनि सबै कमिटी र कमरेडहरूलाई आग्रह गरिएको छ ।

३. पार्टी निर्माण र सङ्गठन परिचालन

नवौं राष्ट्रिय महाधिवेशनपछिको महत्वपूर्ण समय पार्टीले संविधान निर्माण, सरकार गठन, नाकाबन्दीको सामना र राष्ट्रिय स्वाभीमानको रक्षा जस्ता राष्ट्रिय कार्यभारमा केन्द्रित गरेको छ । प्रतिकूल परिस्थितिका कारण पार्टीको आन्तरिक साङ्गठनिक जीवनमा पर्याप्त ध्यान केन्द्रित गर्न सकिएको छैन । र पनि यस अवधिमा ताप्लेजुङ्ग, पाँचथर, इलाम, सोलुखुम्बु, ओखलढुङ्गा, नुवाकोट, खोटाङ, उदयपुर, सिराहा, धनुषा, सर्लाही, रौतहट, मकवानपुर, रसुवा, काभ्रे, राजधानी, मजदुर विशेष जिल्ला, पर्वत, जाजरकोट, दैलेख र सुर्खेतमा जिल्ला अधिवेशन सम्पन्न भएका छन् । विभिन्न कारणले अध्यक्ष लगायत पद रिक्त रहेका विभिन्न जिल्लाहरूमा जिल्ला प्रतिनिधि परिषद्को बैठकबाट पदपूर्ति गर्ने काम पनि अगाडि बढिरहेका छन् । निर्वाचन क्षेत्रीय कमिटी, नगर कमिटी र शाखा कमिटीहरूका अधिवेशनहरू आमरूपमा नियमित रूपमा भइरहेका छन् भने अधिकांश जिल्ला सम्पर्क

मञ्चहरूले यसबीचमा आफ्ना अधिवेशनहरू सम्पन्न गरेका छन् । विभिन्न स्तरका अगुवा कार्यकर्ता भेला, प्रशिक्षण कार्यक्रम तथा अन्य रचनात्मक कामहरू पनि निरन्तर जारी छन् । अखिल नेपाल किसान महासङ्घ, अनेरास्ववियु, प्रेस चौतारी नेपाल, अभानेस्ववियु, नेपाल बुद्धिजीवी परिषद्, नेपाल प्रगतिशील तथा पेशागत कानून व्यवसायी सङ्गठन तथा नेपाल उद्योग तथा व्यवसायी महासङ्घका राष्ट्रिय महाधिवेशन/राष्ट्रिय सम्मेलन सम्पन्न भएका छन् । विभिन्न मुलुकमा क्रियाशील प्रवासी नेपाली मञ्चहरूका सम्मेलन सम्पन्न भएका छन् । पेशागत महासङ्घ नेपाल र नेपाल उत्पीडित जातीय मुक्ति समाज महाधिवेशन/राष्ट्रिय सम्मेलनका सम्मेलनको तयारीमा छन् । युवा सङ्घ नेपालले केन्द्रीय समितिको बैठकबाट नेतृत्व पुनर्गठन गरेको छ ।

यसरी पार्टी र मोर्चा सङ्गठन आवद्ध पार्टी निकट जनसङ्गठनहरूका गतिविधिहरू सञ्चालित भइरहे पनि पार्टीको सङ्गठनात्मक जीवनलाई आवश्यकता अनुसार अभै प्रभावकारी बनाउन सकिएको छैन । यसबीच पार्टीको वैधानिक व्यवस्थाका कारण पनि संगठनात्मक व्यवस्थापन गर्न र सबैलाई जिम्मेवारी दिएर परिचालन गर्ने कुरामा केही ढिलाई हुन गएको यथार्थ हामी सबैलाई अवगत नै छ । पार्टी पङ्क्तिमा अभै पनि अभियानमुखी, औपचारिकता निर्वाह गर्ने र प्रचारमुखी प्रवृत्ति विद्यमान छ । यसलाई बदलेर पार्टी काम र गतिविधिलाई नियमित, स्वचालित, जीवन्त र अद्यावधिक बनाउने काम सन्तोषजनक रूपमा हुन सकिरहेको छैन । कतिपय अञ्चल/जिल्लामा पार्टी काम नियमित जस्तो भइरहे पनि कतिपय स्थानमा भने निष्क्रियता, ढिलासुस्ती र सङ्गठनात्मक शिथिलतालाई हटाउन सकिएको छैन । अधिवेशन/सम्मेलनका क्रममा चहलपहल र क्रियाशीलता देखिए पनि त्यस क्रममा देखापर्ने अस्वस्थताका कारण पार्टी पङ्क्तिलाई एउटै लयमा परिचालित गर्ने काममा समस्या देखापरेको छ । कतिपय ठाउँमा पार्टी सदस्यता वितरण, नवीकरण र स्थानान्तरण जस्ता विषयमा पार्टी विधान र नियमावलीको व्यवस्थालाई उपेक्षा गर्ने र सङ्कीर्ण उद्देश्यबाट प्रेरित भएर चल्ने जस्ता प्रवृत्ति पनि देखापरेका छन् । केन्द्रीकृत योजना र विकेन्द्रित कार्यान्वयनको पद्धतिलाई सही ढङ्गले स्थापित गर्न आगामी दिनमा योजनावद्ध प्रयास गर्नु आवश्यक देखिएको छ ।

४. परिवर्तित सन्दर्भमा हाम्रो कार्यदिशा र पार्टी निर्माण

संविधानको घोषणासँगै राष्ट्रिय राजनीतिमा महत्वपूर्ण परिवर्तनहरू आएका छन् र यिनले हाम्रो कार्यदिशालाई पनि तदनुरूप नै प्रभावित गरेका छन् । महाधिवेशनले तय गरेको पहिलो कार्यभार- संविधान निर्माण पूरा भएसँगै संविधान कार्यान्वयन अब मुख्य कार्यभार बनेको छ । संविधान कार्यान्वयन हुन नदिने प्रयास जारी नै रहेको र संविधानका प्रगतिशील, जनमुखी, श्रमजीवी वर्गीय र समाजवाद-उन्मुख विशेषताहरूका विपक्षमा विभिन्न तत्वहरू क्रियाशील रहिरहेको परिप्रेक्ष्यमा यसको रक्षा हाम्रो विशेष दायित्व हो । संविधानको कार्यान्वयनका लागि यससँग मेल नखाने कानूनहरूको संशोधन, नयाँ कानूनहरूको निर्माण, संविधानले परिकल्पना गरेको विभिन्न आयोग, संयन्त्र र संरचनाहरूको गठन, प्रदेश सीमाहरूको निष्कर्ष, प्रदेश प्रमुखहरूको नियुक्ति र प्रादेशिक राजधानीको अस्थायी व्यवस्था, स्थानीय निकायहरूको पुनर्गठन र निर्वाचन, उच्च अदालतहरूको गठन र कर्मचारी सङ्गठनको पुनर्संरचना लगायत विषयहरू पर्दछन् । सरकार र संसदीय दलले यसमा अग्रणी भूमिका खेल्नु जरुरी छ ।

हाम्रो संविधानले सामाजिक न्याय र प्रगतिशील चिन्तनबाट अभिप्रेरित हुँदै अधिकारको दायरालाई निकै फराकिलो बनाएको छ । माध्यमिक तहसम्म निशुल्क शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य, रोजगारी, आवास, खाद्य अधिकार र खाद्य सम्प्रभुता एवम् स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने विषयलगायतलाई नागरिकको मौलिक हकका रूपमा संस्थागत गरिएको छ । महिला, दलित, जनजाति, मधेसी, थारु, मुस्लिम, अल्पसङ्ख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, पिछडिएको क्षेत्र लगायतलाई संविधानमा विशेष अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ । संविधानले प्रदान गरेको अधिकारहरूको व्यावहारिक कार्यान्वयनका लागि राज्यको वितरण क्षमता भने निकै कमजोर छ । संविधान प्रदत्त अधिकारहरू व्यावहारिक रूपमै लागू गर्न र जनताको अपेक्षालाई पूरा गर्न राज्यलाई आर्थिक रूपले सबल र सक्षम बनाउन सकिन भने प्रगतिशील संविधान र अधिकार प्रयोग गर्न नपाएका जनताबीचको असन्तुष्टिका बीच नयाँ अन्तरविरोधको जन्म हुनेछ । यसले या त संविधानलाई अनुदार दिशातिर फर्काउने तत्वहरूलाई सहयोग पुऱ्याउनेछ या समाजमा अराजकता र असन्तुष्टि बढ्दै गएर संविधान नै

निष्प्रयोजन हुने खतरा उत्पन्न गर्न सक्नेछ । पुरानो उत्पादन सम्बन्ध तीव्ररूपले विघटित भइरहेको छ, र सामन्ती उत्पादन सम्बन्धले सङ्कुचित पारेर राखेको उत्पादक शक्ति नयाँ आधारको खोजीमा चलायमान भएको छ । गाउँबाट सहरतिर, पहाड-हिमालबाट तराईतिर तथा स्वदेशबाट विदेशतिर कामको खोजीमा भौतारिरहेको यस श्रम शक्तिलाई विकास गर्ने नयाँ उत्पादन सम्बन्धको विकास हुन सकिरहेको छैन । प्रतिवर्ष झण्डै पाँच लाखको सङ्ख्यामा श्रमबजारमा आउने श्रम शक्तिमध्ये नेपालले वर्तमान अवस्थामा मुस्किलले पचास हजारलाई मात्रै काम दिन सकेको छ । वैदेशिक रोजगारीले जेनतेन थैगिरहेको भए पनि यस श्रम शक्तिको सही व्यवस्थापन गर्न नसक्ने हो भने नेपालले आगामी दिनमा गंभीर अन्तरविरोधहरूको सामना गर्नुपर्नेछ । तीव्र आर्थिक विकासद्वारा नयाँ रोजगारीको सिर्जना, नयाँ उत्पादक शक्तिलाई अनुकूल हुने नयाँ उत्पादन सम्बन्धको निर्माण र तदनुरूपका कानुनी र संरचनागत आधारहरूको निर्माण हाम्रो दायित्व बन्न पुगेको छ ।

एघार वर्षे सशस्त्र द्वन्द्व, नौ वर्ष लामो सङ्क्रमणकालबाट बल्लबल्ल गति लिने खोजेको हाम्रो अर्थतन्त्रमाथि गत वर्षको विनाशकारी भूकम्प, मधेस आन्दोलन र नाकाबन्दीले मर्यान्त चोट पुऱ्याएको छ । उत्पादक र रोजगारीमूलक पुँजीको विकास अवरुद्ध छ र विलासी, भ्रष्ट र अनुपयोगी पुँजी सञ्चयले समाजको विकासलाई रोकिरहेको छ । सामन्तवादका अवशेषहरू विकासका बाधकका रूपमा रहेका छन् । योजनावद्ध प्रयाशद्वारा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई सुदृढ गर्नु आवश्यक छ ।

तीव्र आर्थिक विकास र न्यायोचित वितरणका बीचमा सन्तुलन कायम गर्नु, राज्यको प्रभावकारी नेतृत्व, निजी क्षेत्रको जीवन्त विकास र सहकारीको व्यापक अभियानमार्फत् अर्थतन्त्रका सबै क्षेत्रलाई गतिशील तुल्याउनु, कृषिको व्यवसायिकीकरण/आधुनिकीकरणमार्फत् कृषि अर्थतन्त्रको आमूल परिवर्तन गर्नु, आवागमन सम्बन्ध (कनेक्टिभिटी) को प्रभावकारी विकास गर्नु, जलस्रोतको बहुआयामिक उपयोग गर्नु, पर्यटनको चौतर्फी विकास गर्नु र मानव संशाधनको तीव्र विकासमा ध्यान केन्द्रित गर्नुपर्छ । जनतामा कर तिर्ने र स्वदेशी साधनकै बलमा राष्ट्र निर्माण गर्ने भावनाको विकास गर्नुपर्छ । राष्ट्रिय हितलाई केन्द्रबिन्दुमा राखेर वाह्य लगानीलाई आकर्षित

गरिनुपर्छ । पछिल्लो समयमा विकसित वाह्य सम्बन्धलाई मुलुकको आर्थिक विकासमा केन्द्रित गरिनुपर्छ । यी सबैका लागि पार्टीले संसद, सरकार र जनस्तर सबै क्षेत्रबाट प्रभावकारी भूमिका खेल्नुपर्छ ।

नवौँ राष्ट्रिय महाधिवेशनले शान्तिपूर्ण जनक्रान्तिले राजतन्त्रको अन्त्य गरेर सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र स्थापना गरिसकेको परिप्रेक्ष्यमा जनताको बहुदलीय जनवादको 'राजनीतिक कार्यभार आधारभूतरूपले पूरा भएको', 'तर सामन्तवादका अवशेषहरू उन्मूलन गर्दै उत्पादक शक्तिको विकास गर्ने, दलाल पुँजीलाई समाप्त पार्दै राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई सुदृढ गर्ने र साम्राज्यवादको शोषण उत्पीडनबाट नेपाली जनता र नेपाल राष्ट्रलाई मुक्त गर्ने कार्यभार भने बाँकी नै रहेको' ठहर गरेको थियो । 'क्रान्तिका शत्रु र मित्रहरूको अवस्थिति, प्रधान अन्तरविरोधको अवस्था र आन्दोलनका तात्कालिक माग र कार्यभार बदलिएको सन्दर्भमा जनताको बहुदलीय जनवादको कार्यक्रमलाई 'सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रलाई संस्थागत गर्ने, सामाजिक-आर्थिक रूपान्तरणलाई पूर्णता दिने र जनताको बहुदलीय जनवादी नयाँ आर्थिक-सामाजिक व्यवस्था स्थापना गर्ने कार्यक्रमिक लक्ष्यका साथ विकसित गर्नु पर्ने' र 'जनताको बहुदलीय जनवादलाई सामाजिक-आर्थिक रूपान्तरणको ठोस कार्यक्रमका रूपमा अगाडि सार्नुपर्ने' महाधिवेशनको निष्कर्ष थियो । यिनै निष्कर्षमाथि आधारित रहेर महाधिवेशनले उत्पादक शक्ति र राष्ट्रिय पुँजीको विकासलाई केन्द्रबिन्दुमा राखेर 'समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली' परिकल्पना र मुख्य अवधारणा तय गरेको थियो । संविधान घोषणा भएर क्रान्तिका उपलब्धिहरू संस्थागत भइसकेको परिप्रेक्ष्यमा अब त्यस परिकल्पनालाई विस्तृत कार्यक्रमका रूपमा प्रस्तुत गर्नु अत्यावश्यक भइसकेको छ । पार्टीले यस सम्बन्धमा ठोस निर्णय गर्नेछ र राष्ट्रव्यापी बहस-छलफल गरेर यसलाई जनतासमक्ष प्रस्तुत गर्नेछ । समृद्धिको यही कार्यक्रम नै सरकार, संसद र पार्टी परिचालनको मुख्य आधार बन्नेछ ।

नेपालले आफ्नो सार्वभौमसत्ता र स्वतन्त्रताको वास्तविक प्रयोग गर्न थालेपछि परम्परागत रूपमा नेपाललाई आफ्नो प्रभावक्षेत्र जस्तो ठानेका कतिपय पक्षमा तरङ्ग पैदा भएको छ र सधैँभरि पराधीनतामा बाँच्न अभ्यस्त कतिपय व्यक्तिहरूमा पनि बेग्लै प्रतिक्रिया उत्पन्न भएको छ । साँचो अर्थमा स्वाधीनता हासिल गर्ने र राष्ट्रिय स्वाभीमान कायम राख्ने हाम्रो

अभियानमा आगामी दिनमा पनि चुनौती खडा गर्ने प्रयाश हुनेछ । मुलुकमा राजनीतिक अस्थिरता उत्पन्न गर्ने प्रयाश हुनेछ । हाम्रो स्वाधीनताको आकाङ्क्षा एवम् यसप्रति अनुदार सोच राख्ने पक्षबीच अन्तरविरोध सिर्जना हुन सक्नेछ । प्रभावकारी कुटनीतिक पहलकदमी, बलियो राष्ट्रिय एकता र आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माणको अभियानमार्फत् हामी यो लक्ष्य हासिल गर्नेछौं ।

अब हाम्रो सिङ्गो पार्टी पङ्क्तिले स्थानीय विशेषता अनुसारका उत्पादन र समृद्धिका क्षेत्रहरू पहिल्याएर त्यसमा अगुवाइ गर्ने, जनसङ्गठनहरूले आफ्नो क्षेत्रगत विशेषताअनुसार दृष्टान्त स्थापित गर्ने, स्थानीय निकायका निर्वाचनको व्यवस्थित तयारी गर्ने, महाधिवेशनका निष्कर्ष र बदलिदो सन्दर्भमा पार्टी दृष्टिकोणबारे स्पष्ट पार्न वैचारिक राजनीतिक अभियानलाई तीव्र पार्ने र संविधान निर्माण, सरकार गठन, राष्ट्रिय हितको रक्षा लगायत प्रश्नमा पार्टीले खेलेको भूमिकाका आधारमा राष्ट्रव्यापी रूपमा बढेको पार्टीको प्रतिष्ठालाई सङ्गठनात्मक शक्तिमा रूपान्तरित गर्न सम्पूर्ण शक्ति केन्द्रित गर्नुपर्छ । यसका लागि पार्टी र सरकारका तर्फबाट गरिनु पर्ने मुख्य कामहरूलाई यसरी अगाडि सारिएको छ-

क) सरकारका तर्फबाट गर्नुपर्ने कामका सन्दर्भमा

- पार्टी र सरकारका कामकाबीचमा आवश्यक समन्वय कायम गर्नका लागि संयन्त्र गठन गर्ने ।
- संविधानको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कानूनहरूको निर्माण तथा पुराना कानूनहरूमा संशोधन गर्नुपर्ने विषयहरू निक्यौल गर्ने । यसका लागि विज्ञहरूको समूह गठन गर्ने ।
- सङ्घीयता कार्यान्वयनका लागि प्रदेश प्रमुखहरूको नियुक्ति र संविधानको व्यवस्था अनुरूपका आयोगहरू गठन गर्ने कामलाई प्राथमिकता दिने ।
- वर्तमान सरकारको नेतृत्वमा तीनवटै तहको निर्वाचन सम्पन्न गर्ने गरी तयारीको कामलाई अघि बढाउने । तत्काल स्थानीय तहको निर्वाचन गर्न ध्यान केन्द्रित गर्ने ।
- स्थानीय तहको पुनसंरचनाका लागि गठित आयोगलाई पार्टीको तर्फबाट सुभाष दिन उपयुक्त संयन्त्र निर्माण गर्ने ।

- वर्तमान परिस्थितिलाई राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक दिशानिर्देश गर्ने नीति र कार्यक्रम तयार गर्ने ।
- त्यसलाई आर्थिकरूपमा बल पुऱ्याउन आगामी वर्षको बजेट निर्माणको कामलाई विशेष महत्वकासाथ अधि बढाउने र यसमा स्थानीय पार्टी तथा कार्यकर्ताका सुझावहरू प्राप्त गर्ने । यस वर्षको बजेटलाई समृद्धिको बलियो आर्थिक आधार खडा गर्ने हिसाबले तयार गर्ने । बजेटमा माथि उल्लेखित तराई-मधेस केन्द्रित कार्यक्रमहरूका अलावा पुष्पलाल मध्य-पहाडी लोकमार्ग, किमाथाङ्का-धनकुटा-विराटनगर, कोरला-मुस्ताङ-सुनौली, रसुवागढी- ठोरी, कर्णाली राजमार्ग लगायत उत्तर-दक्षिण मार्गहरू, पोखरा विमानस्थल, बुढीगण्डकी, नलसिङगाढ, पश्चिम सेती जस्ता जलविद्युत आयोजनाहरूलाई उच्च प्राथमिकता दिने । उर्जा र कृषिमा आत्मनिर्भरताको ठोस कार्ययोजना अगाडि बढाउने । प्रत्येक प्रदेशमा न्यूनतम एउटा राष्ट्रिय गौरवको आयोजना समावेश गर्ने ।
- महङ्गी र कालोबजारी नियन्त्रण गर्ने भ्रष्टाचार र अनियमिततामा रोक लगाउने तथा शान्तिसुव्यवस्था र सुशासन कायम गर्ने कुरामा ध्यान केन्द्रित गर्ने ।
- राजनीतिक प्रतिशोधका आधारमा लगाइएका भुठ्ठा मुद्दा फिर्ता गर्ने ।
- पार्टीको नेतृत्वमा नरहेका मन्त्रालयको काममा पार्टीको तर्फबाट संयोजन गर्ने काममा ध्यान दिने ।
- दीर्घकालिन प्रभाव छोड्ने रणनीतिक महत्वका आयोजनाहरू सञ्चालनमा जोड दिने ।
- जनताको प्रत्यक्ष लगानीमा कुनै एउटा राष्ट्रिय गौरवको जलविद्युत् आयोजना अधि बढाउन पहल गर्ने ।
- संविधानको प्रस्तावना र राज्यको निर्देशक सिद्धान्तका आधारमा स्वाधीन, समतामूलक समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र निर्माणका सन्दर्भमा तयारी गर्ने । यसका लागि व्यवस्थित अध्ययन/अनुसन्धान/योजना निर्माणलाई अगाडि बढाउने ।

ख) पार्टी कामका सन्दर्भमा

- जिम्मेवारीबाट बाहिर रहनु भएका नेता/ कार्यकर्तालाई जिम्मेवारी

प्रदान गर्न सकिने गरी ठोस योजना बनाउने र तदनुरूप पार्टी कामको संयोजन गर्ने । यसका लागि पार्टी केन्द्रले आवश्यकताअनुसार विशेष निर्णय लिने ।

- पार्टी प्रवेशको कामलाई अभियानकारूपमा अघि बढाउने र पार्टी प्रवेश गरेका नेता र कार्यकर्ताको व्यवस्थापनको योजना बनाउने ।
- जनसङ्गठनको नेतृत्व तहमा रहेर विदा भएका कार्यकर्ताको व्यवस्थापनको योजना बनाउने ।
- पार्टीभित्र उत्पन्न स्वस्थ वातावरण, कमरेडली एकता र सौहार्द्रतालाई प्रोत्साहन गर्ने । पार्टी एकता र प्रतिष्ठालाई कमजोर हुने खालका गतिविधि, आचरण र व्यवहारलाई निरूत्साहित गर्ने । पार्टी निर्माणमा सिङ्गो पार्टीलाई परिचालित गर्ने ।
- तीनवटै तहको निर्वाचनमा पार्टीको जीतलाई सुनिश्चित गर्ने गरी तयारीको कामलाई अघि बढाउने ।
- महाधिवेशनले पारित गरेको राजनीतिक कार्यदिशा अनुरूप स्थानीय पार्टी कमिटी र जनसङ्गठनहरू परिचालन गर्ने ।
- महाधिवेशनले तय गरेको कार्यदिशा अनुरूप आर्थिक सामाजिक विकास र रूपान्तरणको कार्ययोजना अघि बढाउने सन्दर्भमा केन्द्रमा कार्यदल गठन गरी काम अघि बढाउने ।
- महाधिवेशनले प्रस्ताव गरेको नीति अनुसन्धान प्रतिष्ठान गठन गर्ने र त्यसमार्फत् पार्टीले नियमित रूपमा नीतिगत सुझावहरू प्राप्त गर्ने ।
- प्रदेश र जिल्ला र स्थानीय (नगर र गाउँ)मा पार्टी नेतृत्व, पूर्व जनप्रतिनिधि र विज्ञहरू रहेको कार्यदल गठन गरी सम्बन्धित तहको समग्र विकास र रूपान्तरणका योजना बनाउने । यसमा पार्टी कमिटी, जनसङ्गठन, विभाग र संयन्त्रहरूलाई पनि क्रियाशील बनाउने ।
- वैधानिक व्यवस्थामा सरलीकरण गर्दै र सदस्यता विस्तारको कामलाई योजनावद्ध रूपमा अघि बढाउँदै महाधिवेशनले पारित गरेको पार्टी सदस्यता ५ लाख बनाउने लक्ष हासिल गर्ने ।
- पार्टीमा वैचारिक राजनीतिक प्रशिक्षणको कायमलाई अभियानका रूपमा

अघि बढाउने ।

- सरकारले गरेका राम्रा कामहरूका पक्षमा पार्टी पङ्क्तलाई प्रशिक्षित र परिचालित गर्ने ।
- भूकम्पपछिको पुनर्निर्माण अभियानमा सम्बन्धित स्थानको पार्टी पङ्क्तलाई प्रभावकारी ढङ्गले परिचालित गर्ने । स्थिति र आवश्यकता अनुरूपमा स्वयंसेवक अभियान सञ्चालन गर्ने ।

५. सङ्गठनात्मक व्यवस्थापन र प्रदेश कमिटी गठन सम्बन्धमा

संविधान निर्माण र सङ्घीय प्रणालीमा प्रवेशसँगै हाम्रो पार्टीको संरचनामा पनि केही फेरबदल आवश्यक देखिएको छ । सङ्घीय ढाँचा पूर्ण रूपमा कार्यान्वयनमा गएपछि हाम्रो विधानमा व्यापक रूपले परिवर्तन गरिनेछ र यसका लागि विधान महाधिवेशन आयोजना गरिनेछ । तर तत्कालका लागि प्रदेश सङ्गठन कमिटीको गठनका लागि ढोका खोल्न पार्टी विधान २०४९ (नवौँ महाधिवेशनको संशोधनसहित) को धारा ७४ अनुसार बाधा अड्काउनु फुकाउने विशेष व्यवस्था प्रयोग गरेर अगाडि बढ्न आवश्यक देखिएकोले केन्द्रीय कमिटी बैठकबाट यस सम्बन्धमा विशेष निर्णय गरिएको छ । यस अनुसार अब प्रत्येक प्रदेशमा प्रदेश सङ्गठन कमिटी गठन गरिनेछ । कमिटीको संरचनासम्बन्धमा पार्टी स्थायी कमिटीबाट अविलम्ब निर्णय गरिनेछ । प्रत्येक प्रदेशकालागि स्थायी कमिटीबाट एकजना संयोजक तोकिएको र कमिटीले आफूमध्येबाट सचिवको व्यवस्था गर्नेछ ।

प्रदेश सङ्गठन कमिटीका सङ्क्रमणकालीन अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ-

- सम्बन्धित प्रदेशमा पार्टी कामको नेतृत्व गर्ने ।
- प्रदेशमा प्रतिनिधि परिषद, सल्लाहकार परिषद र जेष्ठ कम्युनिष्ट मञ्च गठन गर्ने ।
- प्रदेश सङ्गठन कमिटी अन्तरगत विभागहरू गठन गर्ने ।
- प्रदेश तहमा संवैधानिक आयोगहरू गठन गर्ने ।

६. केन्द्रीय आयोगका प्रतिवेदनहरूका सम्बन्धमा

केन्द्रीय कमिटी बैठकमा केन्द्रीय अनुशासन आयोग, केन्द्रीय लेखा

परीक्षण आयोग, केन्द्रीय निर्वाचन आयोग र केन्द्रीय सल्लाहकार परिषद्का प्रमुख कमरेडहरूका तर्फबाट प्रतिवेदनहरू प्रस्तुत गरिएका छन्। प्रतिवेदनहरूले पार्टीभित्रको अनुशासन, आर्थिक आचरण, पार्टीको आन्तरिक निर्वाचन तथा अन्य विषयहरूमा देखा परेका समस्याहरूका बारेमा गंभीर ध्यानाकर्षण गराएका छन् र महत्वपूर्ण सुझावहरू प्रस्तुत गरेका छन्। बैठकले प्राप्त सुझावहरूलाई गंभीरतापूर्वक मनन गर्दै आगामी दिनमा तिनको कार्यान्वयन गर्दै जाने निर्णय गरेको छ। केन्द्रीय लेखा परीक्षण आयोगले ध्यानाकर्षण गरेका केही विषयहरू मातहत कमिटीका लागि पनि सान्दर्भिक देखिएकाले यहाँ उल्लेख गरिएको छ। सोही अनुरूप गर्नु गराउनु हुन कमरेडहरूलाई निर्देशित गरिन्छ-

क) **केन्द्रीय अनुशासन आयोग-** आयोगबाट पार्टीको वैचारिक कामलाई माथि उठाउन समुचित ध्यान पुर्याउनु पर्ने, कमिटीका आकार छरितो बनाउन र बैठकहरू व्यवस्थित बनाउनु पर्ने, गुटगत प्रवृत्तिलाई प्रभावकारी ढङ्गले नियन्त्रण गर्नुपर्ने, निर्वाचन प्रणालीलाई मितव्ययी र वैज्ञानिक बनाउनु पर्ने, आर्थिक अनुशासनलाई कडाइका साथ कार्यान्वयन गर्नुपर्ने, राजनीतिक नियुक्ति, जिम्मेवारी बाँडफाँट र विदेश भ्रमणलगायतलाई मापदण्ड बनाएर सन्तुलित र व्यवस्थित बनाउनु पर्ने, कार्यकर्ताहरूको मूल्याङ्कनको वैज्ञानिक पद्धति स्थापित गर्नु पर्ने जस्ता सुझाव प्राप्त भएका छन्। एकअर्कालाई खुइल्याउने, चरित्रहत्या गर्ने या निषेध गर्ने जस्ता प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गर्नु पर्ने जस्ता विषयमा पार्टीको ध्यानाकर्षण गराइएको छ। त्यसैले आयोगले पार्टीमा शुद्धीकरण-सुदृढीकरण अभियान सञ्चालन गर्न प्रस्ताव गरेको छ।

ख) **केन्द्रीय लेखापरीक्षण आयोग-** यस आयोगबाट पार्टीको समग्र आर्थिक अवस्थाको समिक्षा गर्दै आर्थिक अनुशासनलाई कडाइका साथ पालना गर्न ध्यानाकर्षण गराइएको छ। आयोगबाट दिइएका निम्न सुझावहरूको पालना गर्नु गराउनु हुन निर्देशन गरिन्छ-

१. सम्पूर्ण कमिटीहरूको गत आर्थिक वर्षसम्मको लेखापरीक्षणको काम आगामी आषाढ मसान्तसम्ममा सम्पन्न गर्ने। यसका लागि केन्द्रीय कार्यालयले आवश्यक व्यवस्था र सहयोग गर्ने तथा सम्बन्धित अञ्चल, जिल्ला र जनवर्गीय संगठनका इन्चार्जहरूलाई यस कामलाई प्राथमिकतामा राख्न प्रष्ट निर्देशन दिने। **लेखापरीक्षण नगराईकन अधिवेशन सम्पन्न गर्ने र**

गराउने कमिटी र तिनका इन्चार्जहरूलाई सचेत गराउने र यसो नगर्न कडाइकासाथ निर्देशन दिने । भविष्यमा पनि त्यसो भएमा लेखापरीक्षण नगराइ गरिएका अधिवेशनहरूबाट बनेका कमिटीहरूलाई मान्यता नदिने ।

२. हरेक कमिटीहरूले आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाउँदा त्यहाँ उल्लिखित कार्यक्रमहरू कुन स्रोतबाट कतिसम्ममा संचालन गर्ने हो भन्ने आर्थिक कार्ययोजना बनाउनु पर्ने,
३. नयाँ आर्थिक निर्देशिका निर्माण भएको, स्थानीय तहमासमेत लेखापरीक्षण कमिटीहरू बनेको र धेरै कमिटी प्रमुखहरूलाई आर्थिक अनुशासनको पाठोमा जानकारी नभएको देखिएकोले त्यसको लागि वर्तमान संविधानले निर्माण गरेको राज्यको ढाँचाअनुसारका भौगोलिक प्रदेशहरूलाई आधार बनाई प्रशिक्षणको व्यवस्था गर्ने ।
४. केन्द्रीय तह व्यवस्थित नभइकन पार्टी महाधिवेशनले कल्पना गरेको आर्थिक पारिदर्शिताका कुरा अन्य तहमा पनि प्राप्त हुनसक्तैन । त्यसैले केन्द्रीय तहको हिसाबकिताब व्यवस्थित गर्ने र लेवी तथा अन्य वक्यौता उठाउने कामलाई छिटोभन्दा छिटो व्यवस्थित गर्ने ।
५. विभिन्न कार्यक्रमहरूको नाउँमा कमिटीका सदस्य या पदाधिकारीहरूलाई व्यक्तिगत पेस्की दिने चलनलाई बन्द गर्ने, सम्बन्धित कमिटीको खातामा रकम जम्मा गर्ने, व्यक्तिगत रकम भुक्तानी दिँदा काम गर्ने सम्बन्धित पार्टीलाई नै दिने व्यवस्था गर्ने ।

(यस सन्दर्भमा व्यवस्थापिका संसदका सदस्यहरूले अबदेखि केन्द्रीय लेखा शाखामा एकमुष्ट लेवी बुझाउने र जिल्ला तथा निर्वाचित क्षेत्रमा जाने लेवीको हिस्सा केन्द्रीय लेखाशाखाले नै सम्बन्धित कमिटीका खातामा पठाइदिने व्यवस्था भएको कमरेडहरूलाई जानकारी गराइन्छ ।)

- ग) केन्द्रीय निर्वाचन आयोग- यस आयोगबाट पछिल्लो अवधिमा पार्टीमा नीतिगत भन्दा पनि व्यक्तिगत/समूहगत गतिविधिले प्रश्रय पाएकोमा चिन्ता व्यक्त गर्दै पार्टी कमिटी र जनसङ्गठनका अधिवेशन/सम्मेलनलाई समयमै सम्पन्न गर्न, प्रचार-प्रसारलाई मर्यादित र मितव्ययी बनाउन आचारसंहिताको कडाइका साथ पालना गर्न, निर्वाचनमा विद्युतीय भोटिङ

मेशिनको प्रयोग गर्न, निर्वाचन पद्धतिमा सुधार गर्न, निर्वाचनपूर्व मतदाता नामावली अनिवार्य रूपमा निर्वाचन आयोगलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने तथा लामो समयसम्म अधिवेशन हुन नसकेका काठमाडौं, महोत्तरी, पर्सा, बारा, मनाङ र मुस्ताङको अधिवेशनका लागि विशेष व्यवस्था गर्न सुझाव प्राप्त भएको छ । आयोगबाट निम्न विषयमा पार्टी पङ्क्तिको ध्यानाकर्षण गराइएको छ -

१. पार्टीका सबै जिल्ला कमिटीहरू र पार्टी सम्वद्ध जनसङ्गठनहरूले आफ्नो अधिवेशन/सम्मेलनको मितिभन्दा ७ दिन अगावै केन्द्रीय निर्वाचन आयोगलाई मतदाता नामावली, साङ्गठनिक संरचना र लेखा परीक्षण आयोगको लेखा प्रतिवेदन अनिवार्य रूपमा पठाउनु पर्नेछ ।
२. जिल्लाभन्दा तलका सबै कमिटीहरूले केन्द्रीय निर्वाचन आयोगको निर्वाचन नियमावली अनुसार निर्वाचन गर्नु पर्नेछ ।
३. देश र प्रवासका सम्पूर्ण जिल्ला कमिटीहरूले १५ दिन अगाडि नै आफ्नो निर्वाचन मिति केन्द्रीय निर्वाचन आयोगमा औपचारिक रूपमा जानकारी गराइसक्नु पर्नेछ ।

घ) **केन्द्रीय सल्लाहकार परिषद्-** यस परिषद्बाट तराई-मधेसमा सामाजिक-आर्थिक रूपान्तरण र त्यहाँका विपन्न वर्गको हितका लागि विशेष कार्यक्रम लागू गर्नुपर्ने, पार्टीको प्रादेशिक सङ्गठनात्मक संरचना तत्काल निर्माण गर्नु पर्ने, भूकम्पपीडितहरूको राहत र पुनर्स्थापनाका लागि विशेष ध्यान दिनु पर्ने, प्रत्येक प्रदेशमा दुईवटा मेगा प्रोजेक्ट लगायत प्रदेश चक्रपथ, ट्रान्समिसन लाइन, नदी करिडोरमा सडक निर्माण, स्थानीय निकायहरूको पुनःसंरचना गर्नु पर्ने, प्रदेश राजधानी तत्काल तोक्ने र प्रदेश प्रमुख नियुक्त गर्ने लगायत महत्वपूर्ण सुझावहरू प्रस्तुत भएका छन् ।

७. **केन्द्रीय विभागहरूको गठन सम्बन्धमा-** २०७२ भदौमा पार्टी नियमावली पारित भई विभागहरूको कार्यक्षेत्र, काम कर्तव्य र अधिकार निर्धारण भइसकेपछि, विभाग गठनको तयारी प्रक्रिया अगाडि बढाइएको थियो । यसका लागि विभागीय प्रमुख कमरेडहरूलाई विभागका संभाव्य सदस्यहरूको सूची (रोस्टर) प्रस्तुत गर्न, मातहत कमिटीहरूलाई आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्रबाट विभागमा मनोनयन गर्नु पर्ने नामहरू सिफारिस गर्न,

इच्छुक र योग्यता पुगेकाहरूलाई व्यक्तिगत रूपमा पनि फारम भर्न तथा उपरोक्त व्यक्तिहरूको सदस्यता विवरण लगायत अन्य मापदण्ड पुगे/नपुगेको परीक्षण गर्न केन्द्रीय सङ्गठन विभागलाई निर्देशित गरिएको थियो । यसबीच विकसित जटिल राष्ट्रिय राजनीति र पार्टी नेतृत्वको ध्यान त्यसमै केन्द्रित हुनु पर्ने आवश्यकता लगायत कारणले विभाग गठनमा केही बिलम्ब हुन गएको छ । पार्टी स्थायी कमिटीको गत: चैत २३ गते बसेको ३७ औं बैठकले सम्बन्धित विभागीय प्रमुख/उपप्रमुखको सिफारिस, केन्द्रीय सचिवालयमा भएको गृहकार्य, स्थायी कमिटीमा भएको छलफल, मातहत कमिटीहरूको सिफारिस लगायतलाई आधार बनाएर विभागमा रहने सदस्यहरूको अन्तिम नामावली तय गर्न कमरेड ईश्वर पोखरेल, कमरेड पृथ्वीसुब्बा गुरूड र कमरेड गोकर्ण विष्ट रहेको कार्यदल गठन गरेको थियो । कार्यदललाई विभागका प्रमुख र उपप्रमुखको सहमतिमा विभागको गठन गर्ने जिम्मेवारी दिइएको थियो । केन्द्रीय कमिटीको छैटौं बैठकले स्थायी कमिटीको उक्त निर्णयलाई अनुमोदन गरेको थियो । कार्यदलले आफूलाई प्राप्त जिम्मेवारीलाई बहन गर्दै देहायबमोजिम विभागहरूको गठन गरेको छ-

१. अर्थ तथा योजना विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	सुरेन्द्र पाण्डे- प्रमुख	धादिङ	३
२.	इन्दिरा पन्त	काठमाडौं	३
३.	उमेश उपाध्याय	ललितपुर	३
४.	केशरबहादुर साउद	अछाम	७
५.	डा. कृष्ण पन्त	काठमाडौं	३
६.	डा. गोविन्दबहादुर थापा	कास्की	४
७.	डा. चन्द्रबहादुर श्रेष्ठ	पर्वत	४
८.	डा. चन्द्रमणी अधिकारी	रौतहट	२
९.	डिल्ली उप्रेती	भापा	१

१०.	डा. दिनेशचन्द्र देवकोटा	गोरखा	४
११.	डा. तिलचन्द्र भट्टराई	चितवन	३
१२.	तेजबहादुर ढकाल	संखुवासभा	१
१३.	ई. देउकाजी गुरुङ्ग	कास्की	४
१४.	बद्री कोइराला	बाँके	५
१५.	महाप्रसाद अधिकारी	खोटाङ	१
१६.	प्रा.डा. महेश दाहाल	ललितपुर	१
१७.	डा. रमेश पौडेल	रुपन्देही	५
१८.	डा. रामखेलावन साह	धनुषा	२
१९.	प्रा.डा. रामचन्द्र आचार्य	रुपन्देही	५
२०.	डा. रामचन्द्र भट्टराई	काठमाडौं	३
२१.	डा. विमला राई पौडेल	भोजपुर	१
२२.	डा. सर्वराज खड्का	दैलेख	६
२३.	सीताराम घले परियार	तनहुँ	४
२४.	डा. शिवादेवी काफ्ले	काठमाडौं	३
२५.	डा. ज्ञानेन्द्र कार्की	संखुवासभा	१

२. आर्थिक विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	विष्णुप्रसाद रिमाल- प्रमुख	नुवाकोट	३
२.	कृष्णगोपाल श्रेष्ठ (पदेन)	काठमाडौं	३
३.	खेमराज पौडेल (पदेन)	काठमाडौं	३

३. उद्योग तथा वाणिज्य विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	मुकुन्द न्यौपाने- प्रमुख	काठमाडौं	३
२.	उद्धव केसी	काभ्रे	३

३.	एल पी साँवा लिम्बु	भापा	१
४.	कल्पना योडहाड लिम्बु	काठमाडौं	३
५.	खगेन्द्रराज जोशी	कैलाली/डोटी	७
६.	गोपाल खनाल	अर्घाखाँची	५
७.	डेकनाथ गौतम	बाँके	५
८.	दीपक अधिकारी	रुपन्देही	५
९.	दीपकप्रसाद देवकोटा	कैलाली	७
१०.	धनराज आचार्य	कास्की	३
११.	प्रेमप्रसाद पौडेल	कास्की	४
१२.	बलबहादुर तामाङ	ताप्लेजुङ	१
१३.	बालकृष्ण शिवाकोटी	दोलखा	३
१४.	बालगोपाल थापा	पर्सा	२
१५.	भागीरथ सापकोटा	गुल्मी	५
१६.	भीमप्रसाद घिमिरे	मोरङ	१
१७.	भीमलाल पौडेल	रुपन्देही	५
१८.	मुक्तिराम पाण्डे	अर्घाखाँची	५
१९.	यामबहादुर श्रेष्ठ	म्याग्दी	४
२०.	राजकिशोर यादव (बनीगामा)	धनुषा	२
२१.	राजेन्द्रमान श्रेष्ठ	काठमाडौं	३
२२.	रामबहादुर गुरुङ	तनहुँ	४
२३.	विजय गुप्ता	बाँके	५
२४.	विश्वराज रेग्मी	काठमाडौं	३
२५.	श्रीचन्द्र शर्मा	मकवानपुर	३

४. उपभोक्ता हित संरक्षण तथा सुशासन विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	घनेन्द्र बस्नेत- प्रमुख	भोजपुर	१
२.	गणेश पहाडी- उपप्रमुख	सिन्धुली	३

३.	अजबहादुर मल्ल	वाजुरा	६
४.	आनन्द (गंगाराम) यादव	धनुषा	२
५.	कुमारी खरेल	भापा	१
६.	केपी सापकोटा	सुनसरी	१
७.	गणेशप्रसाद सापकोटा	नवलपरासी	५
८.	ज्योती बानियाँ	चितवन	३
९.	टिकाराम गौतम	मोरङ	१
१०.	दिलु पन्त	कास्की	४
११.	प्रयाग खड्का	बझाङ	७
१२.	फाल्गुणी शर्मा तिमिल्सिना	सिन्धुली	३
१३.	बाबुराम हुमागाईँ	काभ्रे	३
१४.	भानुहरी भण्डारी	सिन्धुली	३
१५.	भिमबहादुर बस्नेत	मोरङ	१
१६.	मैना अछामी	ललितपुर	३
१७.	मोहिनी खनाल	भापा	१
१८.	रञ्जना माझी श्रेष्ठ	महोत्तरी	२
१९.	राधा महत	तनहुँ	४
२०.	रोहित दाहाल	उदयपुर	१
२१.	लक्ष्मण गिरी	पर्वत	४
२२.	एल.सिं विश्वकर्मा	दाङ	५
२३.	विष्णुप्रसाद तिमिल्सिना	जुम्ला	६
२४.	सुभाषचन्द्र ठकुरी	मकवानपुर	३
२५.	सूर्यबहादुर थापा	ललितपुर	३

५. कृषि तथा भूमिसुधार विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	ठाकुर गैरे- प्रमुख	पाल्पा	५
२.	अग्निप्रसाद पौडेल	ताप्लेजुङ	१

३.	एन पौडेल	काठमाडौं	३
४.	कुमारप्रसाद पाण्डे	धादिङ	३
५.	केशव अछामी	महोत्तरी	२
६.	डा. कृष्णप्रसाद पौडेल	ललितपुर	३
७.	गणेश बस्याल	पाल्पा	५
८.	गोकर्ण अर्याल	गुल्मी	५
९.	दिवेशचन्द्र देवकोटा	गोरखा	४
१०.	दुर्गा थापा	दोलखा	३
११.	डा. दुर्गादत्त ढकाल	चितवन	३
१२.	देवेन्द्र रेग्मी	इलाम	१
१३.	नगेन्द्र पाण्डे	पाल्पा	५
१४.	निलकण्ठ गौतम	गुल्मी	५
१५.	पलट चौधरी	बारा	२
१६.	पूर्णबहादुर बुढा	अछाम	७
१७.	रामशरण आलेमगर	काठमाडौं	३
१८.	लक्ष्मण लम्साल	काभ्रे	३
१९.	लालबहादुर विश्वकर्मा	कञ्चनपुर	७
२०.	लोकबहादुर धिमाल	भापा	१
२१.	डा. वाई जिंसी	चितवन	३
२२.	डा. वाई पाण्डे	चितवन	३
२३.	विष्णुराज महतो	चितवन	३
२४.	शिव लामिछाने	रसुवा	३
२५.	शेषकान्त गौतम	गुल्मी	५

६. जलस्रोत तथा ऊर्जा विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	प्रदीप नेपाल- प्रमुख	काठमाडौं	३
२.	अभिषेक थापा	काठमाडौं	३

३.	इजनकुमार बराल	काठमाडौं	३
४.	कुमार ओझा	खोटाङ	१
५.	केशवबहादुर रायमाझी	काठमाडौं	३
६.	डा. गोविन्द नेपाल	पाल्पा	५
७.	डिल्ली घिमिरे	ललितपुर	३
८.	नवराज राउत	सुर्खेत	६
९.	नारायण ज्ञवाली	गुल्मी	५
१०.	पुष्प चित्रकार	ललितपुर	३
११.	पुष्पज्योती ढुंगाना	कास्की	४
१२.	प्रकाश दुलाल	तेह्रथुम	१
१३.	बोमबहादुर खड्का	गुल्मी	५
१४.	बसन्तकुमार नेम्वाङ	पाँचथर	१
१५.	महेन्द्र बहादुर गुरुङ	काठमाडौं	३
१६.	रजत भाट	डोटी	६
१७.	रामप्रसाद रिमाल	नुवाकोट	३
१८.	रामबहादुर राउत	पाल्पा	५
१९.	रामेश्वर पौडेल	नवलपरासी	५
२०.	सरला यादव	रौतहट	२
२१.	सुरज लामिछाने	चितवन	३
२२.	डा. शोभाकान्त ढकाल	नवलपरासी	४
२३.	हिराबहादुर केसी	बाग्लुङ	६
२४.	महेश बस्नेत	भक्तपुर	३

७. न्याय तथा कानून विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	रघुजी पन्त- प्रमुख	ललितपुर	३
२.	डा. देउमान सम्वाहाङफे- उपप्रमुख	पाँचथर	१
३.	आडबाबु लामा	रामेछाप	३
४.	इन्द्र खरेल	धादिङ	३

५.	ओम थपलिया	काठमाडौं	३
६.	कमल अर्याल	कास्की	४
७.	गोविन्दप्रसाद शर्मा बन्दी	दैलेख	६
८.	डा.चन्द्रकान्त ज्ञवाली	गुल्मी	५
९.	टीकाराम भट्टराई	भापा	१
१०.	नारायण नेपाल	काठमाडौं	१
११.	बालकृष्ण ढकाल		
१२.	बामदेव ज्ञवाली	दाङ	५
१३.	मिलन राई	काठमाडौं	३
१४.	रमेश बडाल	काठमाडौं	३
१५.	रक्षा बस्याल	बाँके	५
१६.	रविनारायण खनाल	तनहुँ	४
१७.	राजकिशोर यादव	धनुषा	२
१८.	रामचन्द्र सिंखडा	काठमाडौं	३
१९.	रुद्र नेपाल	भोजपुर	१
२०.	विजयकान्त मैनाली	चितवन	३
२१.	विष्णुमाया भुसाल	अर्घाखाँची	५
२२.	शशिकुमारी अधिकारी	सिरहा	२
२३.	सुरेन्द्र थापा	काठमाडौं	३
२४.	हर्कबहादुर रावल	कैलाली	७
२५.	हरि उप्रेती	भापा	१

८. निर्वाचन विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	राजेन्द्रप्रसाद पाण्डे- प्रमुख	धादिङ	३
२.	किरणकुमारी गुप्ता	रौतहट	२
३.	कृष्णकुमार आडदेडबे	पाँचथर	१
४.	गिरिराजमणि भण्डारी	गुल्मी	५

५.	गोपाल श्रेष्ठ	रौतहट	२
६.	ज्योती अधिकारी	तेहथुम	१
७.	दिपक पनेरु	काठमाडौं	३
८.	दिपेन्द्रबहादुर थापा	दैलेख	६
९.	धुबराज विष्ट	भक्तपुर	३
१०.	नानीबाबु बुढाथोकी	ओखलढुंगा	१
११.	नारायणप्रसाद सुवेदी	पर्वत	४
१२.	प्रबल शर्मा	सिन्धुली	३
१३.	प्रभूजी पन्त	काठमाडौं	३
१४.	बाबुराम दाहाल	मकवानपुर	३
१५.	भद्रसिंह बुढामगर	सल्यान	६
१६.	ममता शर्मा	बाग्लुङ	५
१७.	माधव पोखरेल	कञ्चनपुर	७
१८.	रफिक मियाँ	वारा	२
१९.	राजु खड्का	भक्तपुर	३
२०.	रामेश्वर श्रेष्ठ	ललितपुर	३
२१.	विमल पोखरेल	दोलखा	३
२२.	विष्णुबहादुर लुइँटेल	ओखलढुंगा	१
२३.	सत्यकला राई	भोजपुर	१
२४.	सुमन श्रेष्ठ	काठमाडौं	३
२५.	सोमप्रसाद लुइँटेल	भापा	१

८. पर्यटन प्रबर्द्धन विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	सूर्य थापा- प्रमुख	प्यूठान	५
२.	कृष्णकुमार अर्याल	काठमाडौं	३
३.	कृष्णहरि खत्री	काठमाडौं	३
४.	खिमानन्द पन्थी	कपिलवस्तु	५

५.	डा. गितु गिरी	रुपन्देही	५
६.	गोपालबहादुर बम	मुगु	६
७.	घनेन्द्रबहादुर श्रेष्ठ	सिन्धुली	३
८.	चन्द्रप्रसाद रिजाल	धादिङ	३
९.	चेतनारायण पाण्डे	अर्घाखाँची	५
१०.	जिस्वाँ तुलाधर श्रेष्ठ	मकवानपुर	३
११.	टीका मगराती	भापा	१
१२.	टीकाराम गुरुङ	संखुवासभा	१
१३.	पूर्णबहादुर कुँवर	पर्वत	४
१४.	प्रेमबहादुर घले	लमजुङ	४
१५.	बद्री अधिकारी	चितवन	३
१६.	मदनकुमार आचार्य	काठमाडौँ	३
१७.	महेशकुमार भट्टराई	बझाङ	७
१८.	राजेन्द्रप्रसाद सापकोटा	धादिङ	३
१९.	विजय दत्त	धनुषा	२
२०.	सोनाम ग्याल्जेन शेर्पा	सोलुखुम्बु	१
२१.	हरिप्रसाद गैरे	कास्की	४
२२.	हरिप्रसाद धरेल	धादिङ	३
२३.	हरिप्रसाद पौडेल	कास्की	४

१०. प्रचार विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	योगेश भट्टराई- प्रमुख	ताप्लेजुङ	१
२.	सूर्य थापा- उपप्रमुख	प्युठान	५
३.	अनुभूति बम नेपाली	तेह्रथुम	१
४.	अरविन्द सिंह	पर्सा	२
५.	कौशल चेम्जोङ	उदयपुर	१
६.	गगन विष्ट	गुल्मी	५

७.	गणेश बस्नेत	दोलखा	३
८.	चन्द्र न्यौपाने	सुनसरी	१
९.	जीवछ चौधरी	सिरहा	२
१०.	टंक पन्त	गुल्मी	५
११.	डिल्ली बीसी	बाँके	५
१२.	डी.आर. घिमिरे	रुपन्देही	५
१३.	दिलकुमारी राई	भक्तपुर	३
१४.	निर्मला शर्मा	कास्की	४
१५.	पुण्य पौडेल	कास्की	४
१६.	प्रकाश पौडेल	नवलपरासी	५
१७.	प्रमोद दाहाल	बारा	२
१८.	मात्रिका तिमिसिना	कैलाली	७
१९.	यज्ञ शर्मा	मोरङ	१
२०.	रमेश बराल	ताप्लेजुङ	१
२१.	रविन प्यासी	काठमाडौं	३
२२.	राजेन्द्र अर्याल	गुल्मी	५
२३.	विष्णु रिजाल	दैलेख	६
२४.	श्रीधर आचार्य	अर्घाखाँची	५
२५.	हरि जोशी	कञ्चनपुर	७

११. पार्टी स्कूल विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	केपी शर्मा ओली- प्रमुख	भापा	१
२.	शंकर पोखरेल- उपप्रमुख	दाङ	५
३.	ईश्वरी रिजाल- सचिव	दोलखा	३
४.	गोकुल बाँस्कोटा	काभ्रे	३
५.	गोपीरमण उपाध्याय	रुपन्देही	५
६.	गोविन्द सुवेदी	म्याग्दी	४

७.	घनश्याम कोइराला	नवलपरासी	५
८.	चुडामणी गिरी	मोरङ	१
९.	तत्वप्रसाद तिमिल्सिना	काठमाडौं	३
१०.	दयालबहादुर शाही	बाजुरा	७
११.	पुरुषोत्तम न्यौपाने	चितवन	३
१२.	पेम्बा लामा	सिन्धुपाल्चोक	३
१३.	बद्रीनाथ खनाल	नवलपरासी	५
१४.	डा. बालचन्द्र मिश्र	भक्तपुर	३
१५.	बुद्धिवहादुर रायमाभी	अर्घाखाँची	५
१६.	भीम कार्की	कास्की	४
१७.	मञ्जु यादव	महोत्तरी	२
१८.	मीनबहादुर शाही	कालिकोट	६
१९.	मेनुका काफ्ले	भापा	१
२०.	रामेश्वर राना	मकवानपुर	३
२१.	राजेन्द्रसिंह रावल	कञ्चनपुर	७
२२.	लालबहादुर महतारा	जाजरकोट	६
२३.	विनोद ढकाल	मोरङ	१
२४.	विमला घिमिरे	कपिलवस्तु	५
२५.	शिवजी गुरुङ	कास्की	४

१२. पुस्तकालय तथा अभिलेख विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	काशीनाथ अधिकारी- प्रमुख	चितवन	३
२.	ईश्वरी पोखरेल	काठमाडौं	३
३.	डा. उमाकान्त भट्टराई	नवलपरासी	५
४.	ओम खड्का	भापा	१
५.	कृष्ण भट्टराई	काठमाडौं	३
६.	गीता थापा	ललितपुर	३

७.	पदमप्रसाद उपाध्याय	महोत्तरी	२
८.	फर्सुराम खनाल	अर्घाखाँची	५
९.	फर्सुराम घिमिरे	अर्घाखाँची	५
१०.	डा.भीष्मनाथ अधिकारी	लमजुङ	४
११.	मन्दरा मिश्र	भक्तपुर	३
१२.	राजकुमार राई	उदयपुर	१
१३.	रामचन्द्र बोहरा (पदेन)	लमजुङ	४
१४.	लीलाधर सापकोटा	लमजुङ	४
१५.	सागरराज सुवेदी	काठमाडौं	३
१६.	सुरज अधिकारी	संखुवासभा	१
१७.	शिवकुमार पौडेल	कास्की	४
१८.	श्यामलाल तण्डुकार	काठमाडौं	३
१९.	हरि भण्डारी	गुल्मी	५
२०.	श्यामकुमार बस्याल	नवलपरासी	५

१३. भौतिक पुर्वाधार तथा यातायात व्यवस्था विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	डा. विजयकुमार पौडेल- प्रमुख	काठमाडौं	३
२.	अबुल कलाम आजाद	रौतहट	२
३.	आमोद उपाध्याय अधिकारी	काठमाडौं	३
४.	ओम शर्मा	स्याङ्जा	४
५.	कृष्ण अधिकारी	कास्की	४
६.	खगेन्द्र नेपाल	ललितपुर	३
७.	गम्भीरलाल श्रेष्ठ	सिन्धुपाल्चोक	३
८.	गोमा आचार्य	रुपन्देही	५
९.	जनक पौडेल	बाग्लुङ	४
१०.	डा. द्वारिका फुयाँल	काठमाडौं	३
११.	भवानी खड्का	भक्तपुर	३
१२.	माधव कोइराला	ललितपुर	३

१३.	डा. माधव पन्थी	कपिलवस्तु	५
१४.	महाप्रसाद सुवेदी	कास्की	४
१५.	मोहन गौतम	अर्घाखाँची	५
१६.	यक्षध्वज कार्की	दोलखा	३
१७.	लोकेन्द्रजंग शाही	दैलेख	६
१८.	लंकबहादुर केसी	अर्घाखाँची	५
१९.	विष्णुप्रसाद शर्मा पौडेल	रुपन्देही	५
२०.	सरोज उपाध्याय	काठमाडौं	३
२१.	सीता ओझा	भापा	१
२२.	सुरेन्द्रप्रकाश पोखेल	रुपन्देही	५
२३.	सूर्य अधिकारी	सिन्धुपाल्चोक	३
२४.	शंकरकुमार रायमाफी	काभ्रे	३
२५.	हरिबोल बडाल	काठमाडौं	३

१४. युवा तथा खेलकुद विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	कर्णबहादुर थापा- प्रमुख	बाजुरा	७
२.	उपेन्द्रकुमार पौडेल	काठमाडौं	३
३.	किशोरकुमार शर्मा	बारा	२
४.	किशोरविक्रम मल्ल	स्याङ्जा	४
५.	केशव विष्ट	सुनसरी	१
६.	कृष्णबहादुर थापा	कास्की	४
७.	तुलसीराज गिरी	रौतहट	२
८.	दलबहादुर फडेरा	हुम्ला	६
९.	दानबहादुर तामाङ	चितवन	३
१०.	दामोदर अर्याल	बर्दिया	५
११.	नयनबहादुर बोहरा	बझाङ	७
१२.	नारायणराज अर्याल	काठमाडौं	३

१३.	पिताम्बर तिम्सिना	तेह्रथुम	१
१४.	महेश विष्ट	उदयपुर	१
१५.	मिना श्रेष्ठ	सुनसरी	१
१६.	मेघराज पौडेल	भापा	१
१७.	मोहन रेग्मी	स्याङजा	४
१८.	राजीव पहारी	कास्की	४
१९.	राजेशकुमार खाती	कैलाली	७
२०.	रामेश्वर श्रेष्ठ	काठमाण्डौ	३
२१.	रिम रानाभाट	कास्की	४
२२.	विजय राई	मोरङ	१
२३.	विनोदकुमार मैनाली	काभ्रे	३
२४.	विरेन्द्र यादव	नवलपरासी	५
२५.	सुरेश गौतम	दाङ	५

१५. राजकीय मामिला विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	भीमप्रसाद आचार्य- प्रमुख	सुनसरी	१
२.	उदय नेपाली श्रेष्ठ	धनकुटा	१
३.	एस. शर्मा	अर्घाखाँची	५
४.	अंसुमन शर्मा	गुल्मी	५
५.	डा. कल्पना लुईटेल	भक्तपुर	३
६.	कुमार खकुरेल	काभ्रे	३
७.	केदार सञ्जेल	भक्तपुर	३
८.	कृष्णलाल महर्जन	ललितपुर	३
९.	गणेश विश्वकर्मा	बझाङ	७
१०.	जयप्रकाश थारु	पर्सा	२
११.	नरेश्वर ज्ञवाली	काठमाडौं	३
१२.	नारायण सिलवाल	काठमाडौं	३

१३.	प्रभात शर्मा	सिन्धुपाल्चोक	३
१४.	प्रमिला बस्नेत	इलाम	१
१५.	प्रेमप्रसाद पराजुली	भापा	१
१६.	बालकृष्ण गिरी	बाँके	५
१७.	भोला पोखरेल	सुनसरी	१
१८.	मेदिनीराज काफ्ले	काठमाडौं	३
१९.	रमेश केसी	संखुवासभा	१
२०.	राजु श्रेष्ठ	चितवन	३
२१.	राजेन्द्र शर्मा	काठमाडौं	३
२२.	विएन शर्मा	काठमाडौं	३
२३.	शान्ति बस्नेत अधिकारी	काठमाडौं	३
२४.	सागर शर्मा	बर्दिया	५
२५.	संक्षेप शर्मा	नवलपरासी	५

१६. राष्ट्रिय हित सुरक्षा प्रवर्द्धन विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	तुलबहादुर गुरुङ- प्रमुख	कास्की	४
२.	अशोक घिमिरे	रसुवा	३
३.	उपेन्द्र नेपाली	दैलेख	६
४.	कुलबहादुर खड्का	दोलखा	३
५.	डम्बरबहादुर अर्याल	सिन्धुपाल्चोक	३
६.	धनबहादुर चन्द	बाँके	५
७.	निर्मला देवकोटा	पर्सा	२
८.	पदम रोकाय	जुम्ला	६
९.	बिमला केसी	बर्दिया	५
१०.	बिवश वस्ती	सिन्धुली	१
११.	बुद्धिबहादुर राउत	सुनसरी	१
१२.	डा. भोला साह	धनुषा	२

१३.	मनोज चौधरी	पर्सा	२
१४.	महेन्द्र राई	काठमाण्डौ	३
१५.	मीठाराम केसी	ललितपुर	३
१६.	मीना गुरुड	कास्की	४
१७.	राजकुमार वाग्ले	स्याङजा	४
१८.	रूप रावल	कैलाली	७
१९.	लालकाजी गुरुड	कास्की	४
२०.	विष्णुनारायण राय थारु	महोत्तरी	२
२१.	सीताराम गुरुड	ओखलढुंगा	१
२२.	सोभियत ढकाल	स्याङजा	४
२३.	डा. होमबहादुर बरुवाल	म्याग्दी	४

१७. वन तथा वातावरण विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	नागेन्द्र चौधरी- प्रमुख	पर्सा	२
२.	अजय विक्रम मानन्धर	ललितपुर	३
३.	अप्सरा चापागाउँ	काभ्रे	३
४.	किशोरी कुसवाहा	पर्सा	२
५.	कृष्णचन्द्र सुवेदी	तनहुँ	४
६.	डा. खुमराज खरेल	काठमाडौं	३
७.	गणेशबहादुर कार्की	दोलखा	३
८.	गायत्री आचार्य नेपाल	रौतहट	२
९.	गोमा विष्ट	सर्लाही	२
१०.	जञ्जीर चौधरी	कपिलवस्तु	५
११.	जीवन खड्का	ललितपुर	३
१२.	डाकुरनाथ पराजुली	सिन्धुपाल्चोक	३
१३.	तेजबहादुर महतारा	दैलेख	६
१४.	देवबहादुर कुँवर	अछाम	७

१५.	ध्रुव चौलागाईं	मकवानपुर	३
१६.	बालेश्वर कामत	मोरङ	१
१७.	भारती पाठक	मकवानपुर	३
१८.	मणिकुमार लिम्बु	इलाम	१
१९.	रमा आलेमगर	काठमाडौं	३
२०.	राजाराम स्याङतान	मकवानपुर	३
२१.	विष्णुप्रसाद आचार्य	काठमाडौं	३
२२.	शान्ता चौधरी	दाङ	५
२३.	शान्तिदेवी चमार	कपिलवस्तु	५
२४.	शिवनाथ चौधरी	सर्लाही	२
२५.	हरि त्रिपाठी	कास्की	४

१८. विज्ञान तथा प्रविधि विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	डा. वशिधर मिश्र- प्रमुख	रौतहट	२
२.	अस्मर अली	दाङ	५
३.	ईश्वर प्रसाद खनाल	गोरखा	४
४.	डा. कल्याणी मिश्र तिवारी	चितवन	३
५.	डा. डिल्ली अर्याल	गुल्मी	५
६.	प्रा.डा. तारानिधि भट्टराई	भापा	१
७.	दुर्गा खड्का मिश्र	रौतहट	२
८.	डा.द्विजराज भट्ट	बैतडी	७
९.	डा. नगेन्द्रबहादुर अर्याल	गुल्मी	५
१०.	बसन्तराज खनाल	कपिलवस्तु	५
११.	प्रा.डा. भद्रप्रसाद पोखरेल	सुनसरी	१
१२.	प्रा.डा. मदन कोइराला	काठमाडौं	३
१३.	डा. मुकेस चालिसे	ललितपुर	३
१४.	याम बहादुर बम	कैलाली	७

१५.	यौवनप्रकाश श्रेष्ठ	सल्यान	६
१६.	रञ्जुकुमारी भ्ना	सप्तरी	२
१७.	रोमकान्त पाण्डे	अर्घाखाँची	५
१८.	प्रा.डा. लालु पौडेल	पर्वत	४
१९.	डा. विरेन्द्रराज तिवारी	कास्की	४
२०.	सिन्धु जलेसा बुढाथोकी	नवलपरासी	५
२१.	सुवासमणि पोखरेल	सुनसरी	१
२२.	शालिकराम पराजुली	चितवन	३
२३.	शिवकुमारी गोतामे साकी नगरकोटी	चितवन	३
२४.	प्रा.डा. त्रिरत्न बज्राचार्य	काठमाडौं	३

१८. वैदेशिक मामिला विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	माधवकुमार नेपाल- प्रमुख	रौतहट	२
२.	इन्दु आचार्य	काठमाडौं	३
३.	उदयरज पाण्डे	काठमाडौं	३
४.	कल्पना सरकार	सर्लाही	२
५.	केशव बस्याल	बर्दिया	५
६.	केशवराज पाण्डे	नुवाकोट	३
७.	प्रा.डा. कृष्णचन्द्र शर्मा	गुल्मी	५
८.	सह.प्रा.कृष्ण पौडेल	काठमाण्डौं	
९.	खगेन्द्र अधिकारी	भापा	१
१०.	गोपाल खनाल	भापा	१
११.	दामोदर उपाध्याय	काठमाडौं	३
१२.	निर्मल विश्वकर्मा	कपिलवस्तु	५
१३.	पूर्णशोभा चित्रकार	काठमाडौं	३
१४.	मिलन तुलाधर	काठमाडौं	३
१५.	यादवचन्द्र शर्मा	संखुवासभा	१

१६.	डा. युवराज संग्रौला	काठमाडौं	३
१७.	रविन्द्र अधिकारी	नवलपरासी	४
१८.	राजेन्द्र घिमिरे	लमजुङ	४
१९.	रामस्वरुप सिन्हा	रौतहट	२
२०.	डा. दीपकप्रकाश भट्ट	कञ्चनपुर	७
२१.	लेखनाथ पौडेल	रुपन्देही	५
२२.	विजय कुँवर	अछाम	७
२३.	विष्णुहरी पाण्डे	पाल्पा	५
२४.	सुरेश कार्की	उदयपुर	१
२५.	सिर्जना काफ्ले	पाल्पा	५

२०. शिक्षा तथा मानवश्रोत विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	गंगालाल तुलाधर- प्रमुख	धादिङ	३
२.	सीता पौडेल- उपप्रमुख	चितवन	३
३.	इन्दिरा श्रेष्ठ	काठमाडौं	३
४.	डा. कपिलदेव सुवेदी	चितवन	३
५.	खगराज शर्मा	रुपन्देही	५
६.	प्रा.डा. गणेशमान गुरुङ	स्याङ्जा	४
७.	प्रा. चैतन्य शर्मा	नवलपरासी	४
८.	दिपेन्द्र भण्डारी	रोल्पा	५
९.	पासाङ दोर्ची शेर्पा	भोजपुर	१
१०.	पितकृमार श्रेष्ठ	मोरङ	१
११.	पी.एल. मणी	गुल्मी	५
१२.	प्रा.डा. पुष्पा कर्ण	पर्सा	२
१३.	पूर्णा जोशी	डोटी	७
१४.	प्रा.डा. प्रकाशमान श्रेष्ठ	काठमाडौं	३
१५.	बाबुराम थापा	ललितपुर	३

१६.	भोजबहादुर शाह	अर्घाखाँची	५
१७.	डा.यादव लामिछाने	भक्तपुर	३
१८.	रमेश सिलवाल	धादिङ	३
१९.	लक्ष्मण केसी	सल्यान	६
२०.	प्रा. विजय सिलवाल	काठमाडौं	३
२१.	विद्या भट्टराई	कास्की	४
२२.	सत्यनारायण साह	महोत्तरी	२
२३.	शिवराज सञ्जेल	ललितपुर	३
२४.	प्रा.डा. हिराबहादुर महर्जन	काठमाडौं	३
२५.	प्रा. हेमनाथ पौडेल	काठमाडौं	३

२१. संगठन विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	पृथ्वीसुब्बा गुरुङ- प्रमुख	लमजुङ	४
२.	भानुभक्त ढकाल- उपप्रमुख	तेह्रथुम	१
३.	ज्ञानबहादुर भुजेल- सचिव	धनुषा	२
४.	शंकर पोखरेल	दाङ	५
५.	सुरेन्द्र पाण्डे	धादिङ	३
६.	किरण गुरुङ	तनहुँ	४
७.	छविीलाल विश्वकर्मा	रुपन्देही	५
८.	राजेन्द्रप्रसाद पाण्डे	धादिङ	३
९.	बेदुराम भुसाल	कपिलवस्तु	५
१०.	रामप्रित पासवान	सप्तरी	२
११.	पशुपति चौलागाईं	दोलखा	३
१२.	यामलाल कँडेल	सुर्खेत	६
१३.	विन्दा पाण्डे	नुवाकोट	३
१४.	श्रीमाया थकाली	मुस्ताङ	४
१५.	दलबहादुर राना	पाल्पा	५

१६.	जगत विश्वकर्मा	कास्की	४
१७.	शत्रुघन महतो	धनुषा	२
१८.	केदार न्यौपाने	मकवानपुर	३
१९.	बैजनाथ चौधरी	नवलपरासी	५
२०.	गरिमा शाह	कैलाली	७
२१.	जीवन घिमिरे	मोरङ	१

११. सहरी विकास विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	श्रीमाया थकाली- प्रमुख	मुस्ताङ	४
२.	अनारकलि मियाँ	दाङ	५
३.	अक्षे लाल महतो	धनुषा	२
४.	इन्दु कडरिया विष्ट	कञ्चनपुर	७
५.	ईन्द्रकुमार शर्मा	सल्यान	६
६.	कृष्णराज अधिकारी	कास्की	४
७.	कृष्णहरि थापा	काठमाडौं	३
८.	खगराज आचार्य	कास्की	४
९.	गजेन्द्रप्रसाद थपलिया	धादिङ्ग	३
१०.	गिरिधर मिश्र	रौतहट	२
११.	गोकर्ण माझी	दैलेख	६
१२.	नरेन्द्र विष्ट	बैतडी	७
१३.	मनोहर वि. पौडेल	पर्वत	४
१४.	मोतिप्रसाद पौडेल	पर्वत	४
१५.	पूर्णलाल श्रेष्ठ	नुवाकोट	३
१६.	प्रेम खरेल	बाग्लुङ	४
१७.	बाबुराम पाण्डे	पाल्पा	५
१८.	भरतबहादुर खड्का	बारा	२

१९.	रश्मि गुरुड	संखुवासभा	१
२०.	राजेन्द्र अर्याल	धादिङ	३
२१.	राजेन्द्र चौधरी	सिरहा	२
२२.	लक्ष्मणबहादुर रायमाभी	काभ्रे	३
२३.	सुमित्रा अमात्य	ललितपुर	३
२४.	शिवशंकर घिमिरे	भापा	१
२५.	हस्त पण्डित	सिन्धुपाल्चोक	३

२३. सहकारी तथा गरिबी निवारण विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	पशुपती चौलागाईं- प्रमुख	दोलखा	३
२.	अमरबहादुर खड्का	बाजुरा	६
३.	उत्तम राई	ओखलढुंगा	३
४.	एकमाया विक	बाँके	५
५.	कृष्ण नेपाल	रुपन्देही	५
६.	के.वी. उप्रेती	दोलखा	३
७.	खेमबहादुर पाठक	धादिङ	३
८.	घनश्याम पाण्डे	दाङ	५
९.	टीकाबल्लभ सापकोटा	काभ्रे	३
१०.	टेकप्रसाद चौलागाईं	बारा	२
११.	डि.वी. बस्नेत	दोलखा	३
१२.	परितोष पौडेल	तनहुँ	४
१३.	पार्वती खाँण	धादिङ	३
१४.	प्रभा कोइराला	कास्की	४

१५.	भीम तुलाचन	रुपन्देही	५
१६.	मागेन कामत	सिरहा	२
१७.	माधव जोशी	कञ्चनपुर	७
१८.	रमेशप्रसाद पोखरेल	मोरङ	१
१९.	रामचन्द्र उप्रेती	भापा	१
२०.	रामबहादुर जिशी	बाग्लुङ	५
२१.	रामशरण घिमिरे	ललितपुर	३
२२.	विश्वनाथ मण्डल	सप्तरी	२
२३.	सरिता भट्टराई	भक्तपुर	३
२४.	शान्ति अधिकारी	चितवन	३
२५.	हरिहरनाथ योगी	सुर्खेत	६

२४. श्रम तथा रोजगार विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	प्रकाश ज्वाला- प्रमुख	सल्यान	६
२.	चुडामणी जंगली- उपप्रमुख	कास्की	४
३.	ओमकुमार गुरुङ	कास्की	४
४.	कमल गौतम	रुपन्देही	५
५.	कृष्ण गौतम	दाङ	५
६.	घननाथ पराजुली	सिन्धुपाल्चोक	३
७.	चित्रगुप्ता साँवा	ताप्लेजुङ	१
८.	जनक चौधरी	वर्दिया	५
९.	टंक रावत	ताप्लेजुङ	१
१०.	दर्जबहादुर भाम	मुगु	६
११.	दीपक पौडेल	इलाम	१

१२.	निरज आचार्य	जाजरकोट	६
१३.	रामदयाल मण्डल	महोत्तरी	२
१४.	राधा खरेल	कञ्चनपुर	७
१५.	राधा सिलवाल	ललितपुर	३
१६.	रामकिसुन मण्डल	सिरहा	२
१७.	डा. रामहरि लामिछाने	काठमाडौं	३
१८.	रेखा शर्मा वि.क.	दाङ	५
१९.	विदुर कार्की	चितवन	३
२०.	विष्णु लम्साल	चितवन	३
२१.	सरोज पोखरेल	सुनसरी	१
२२.	सीता बस्याल	चितवन	३
२३.	हरिदत्त जोशी	वैतडी	७
२४.	त्रिवेणी चोडवाड	ताप्लेजुड	१

२५. संघीय मामिला विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	परशुमेघी गुरुङ- प्रमुख	संखुवासभा	१
२.	सीता गिरी ओली- उपप्रमुख	कास्की	३
३.	इच्छापूर्ण राई	भोजपुर	१
४.	कुमार थापा	रुपन्देही	५
५.	भकबहादुर थापा	स्याङजा	४
६.	शिवकुमार गुरुङ	ताप्लेजुड	१
७.	धनबहादुर विक (खाती)	स्याङजा	४
८.	नरुलाल चौधरी	दाङ	५
९.	शेखर अधिकारी	मोरङ	१
१०.	नेत्रप्रसाद धिताल	काभ्रे	३

११.	पेम्बा भोटे	वाजुरा	७
१२.	मेघनाथ सुवेदी	पर्वत	४
१३.	महेन्द्रगोपाल श्रेष्ठ	भक्तपुर	३
१४.	रञ्जना मास्के	काठमाडौं	३
१५.	राज मोहम्मद अन्सारी	काठमाडौं	३
१६.	रामअवतार यादव	सिरहा	२
१७.	रामप्रसाद चौधरी	दाङ	५
१८.	सञ्जय शेरचन (सुनिल)	बाग्लुङ्ग	४
१९.	सुधीर यादव	रौतहट	२
२०.	सूर्यबहादुर शाही	दैलेख	६
२१.	शरण राई	उदयपुर	१
२२.	शान्तिकुमार ढुंगाना	संखुवासभा	१
२३.	शिवप्रसाद जैसी	कैलाली	७
२४.	हङ्कङ्ग राना	सुनसरी	१

२६. संसदीय विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	सुवासचन्द्र नेम्वाङ-प्रमुख	इलाम	१
२.	अनन्त पौडेल	मकवानपुर	३
३.	ऋषिकेश पोखरेल	मोरङ	१
४.	कृष्णभक्त पोखरेल	चितवन	३
५.	गोकुल घर्तिमगर	रोल्पा	५
६.	जनार्दन ढकाल	रसुवा	३
७.	टीकाराम चेम्जोङ	धनकुटा	१
८.	टुकाभद्र हमाल	लमजुङ	४
९.	दलबहादुर सुनार	बाँके	५

१०.	दीपक कार्की	भापा	१
११.	धर्मनाथ प्रसाद साह	सिराहा	२
१२.	प्रेमबहादुर आले	डोटी	७
१३.	भागवत विश्वासी	दाङ	५
१४.	मधु गुरुङ	मोरङ	१
१५.	मोहन बानियाँ	मुगु	६
१६.	राधाकृष्ण कँडेल	पाल्पा	५
१७.	रामेश्वर फुयाँल	काठमाडौँ	३
१८.	विकास लम्साल	पर्वत	४
१९.	विचारी यादव	पर्सा	२
२०.	विनोद श्रेष्ठ	काठमाडौँ	३
२१.	सुशीला नेपाल	ललितपुर	३

श७. संस्कृति विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	खगेन्द्र राई- प्रमुख	खोटाङ	१
२.	अशोक राई	ताप्लेजुङ	१
३.	कमला पराजुली	काठमाडौँ	३
४.	केशव भट्टराई	काठमाडौँ	३
५.	प्रा. केशव सुवेदी	दाङ	५
६.	गायत्री विष्ट	काठमाडौँ	३
७.	चेतनारायण राई	भोजपुर	१
८.	भूपेन्द्र जिजी	पाल्पा	५
९.	प्रा.डा. धनबहादुर कुँवर	स्याङ्जा	४
१०.	प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी	अर्घाखाँची	५

११.	पुष्प आचार्य	चितवन	३
१२.	प्रेमनाथ अधिकारी	पाँचथर	१
१३.	प्रा.डा. बन्नी विशाल पोखरेल	सुनसरी	१
१४.	बेदबहादुर गुरुङ्ग	कास्की	४
१५.	भिक्टर प्रधान	काठमाडौं	३
१६.	भूमिका सुब्बा	पाँचथर	१
१७.	रामकुमार श्रेष्ठ 'रामविनय'	काठमाडौं	३
१८.	रामकृष्ण दुवाल	काठमाडौं	३
१९.	लालकाजी लामा	चितवन	३
२०.	सानु सिवा पहाडी	इलाम	१
२१.	सुलोचना मानन्धर	काठमाडौं	३
२२.	सोधाप्रसाद यादव	पर्सा	२
२३.	शान्तकुमार राई	संखुवासभा	१
२४.	श्याम तमोट	भोजपुर	१

शु. सामाजिक सेवा विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	डा. विजय सुब्बा- प्रमुख	तेह्रथुम	१
२.	भगवती चौधरी- उपप्रमुख	सुनसरी	१
३.	अशोकबहादुर सिंह	बझाङ	७
४.	उषा बज्राचार्य	ललितपुर	३
५.	करुणाप्रसाद श्रेष्ठ	काठमाडौं	३
६.	डा. कुसेन्द्रबहादुर महत	जुम्ला	६
७.	खड्गनारायण उराव	सुनसरी	१
८.	गजेन्द्र सार्की	बझाङ	७
९.	डा. तीर्थराज रेग्मी	चितवन	३

१०.	तेज सुनार	अर्घाखाँची	५
११.	डा. नेत्र तिमिल्सिना	मोरङ	१
१२.	डा. पद्मप्रसाद खतिवडा	पाँचथर	१
१३.	फटिक थापामगर	गुल्मी	५
१४.	फूलमति चौधरी	चितवन	३
१५.	बालकृष्ण गैरे	अर्घाखाँची	५
१६.	रामप्रसाद सुवेदी	कास्की	४
१७.	रामलाल चौधरी	सुनसरी	१
१८.	विकाउ यादव	सर्लाही	२
१९.	विकिरण गौतम	दाङ	५
२०.	विरेन्द्रराज पोखरेल	ललितपुर	३
२१.	वीरेन्द्र यादव	धनुषा	२
२२.	समिर नेपाल	काठमाडौं	३
२३.	सुरेशकुमार दुरा	लमजुङ	४
२४.	शर्मिला कार्की	खोटाङ	१
२५.	शान्ति जिरेल	दोलखा	३

श. सामान्य प्रशासन विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	ममता गिरी- प्रमुख	सिरहा	२
२.	अविकेशर ओली	भापा	१
३.	कमला तुलाधर	धादिङ	३
४.	कमला श्रेष्ठ	काठमाडौं	३
५.	कल्पना माण्डव खनाल	रुपन्देही	४
६.	विकास श्रेष्ठ	धादिङ	३
७.	असमान विष्ट	बारा	२

८.	गोविन्द भट्टराई	काठमाडौं	३
९.	दुर्गा परियार	उदयपुर	१
१०.	देवेन्द्र दाहाल	भापा	१
११.	धनकुमारी सुनार	मकवानपुर	३
१२.	पुण्यप्रसाद ढकाल	तेह्रथुम	१
१३.	प्रमिला विडारी	काठमाडौं	३
१४.	डा. बालकृष्ण बराल	लमजुङ	४
१५.	भीमलाल गुरुङ	काठमाडौं	३
१६.	भोलानाथ पोखरेल	खोटाङ	१
१७.	विवेक खरेल	भापा	१
१८.	माधव ढकाल	काठमाडौं	३
१९.	मोहनबहादुर केसी	स्याङ्जा	४
२०.	रामदयाल महतो	सिराहा	२
२१.	रामबाबु यादव	सिरहा	२
२२.	रेवन्त गौतम	रुकुम	५
२३.	विक्रम मैनाली	उदयपुर	१
२४.	सोम सापकोटा	सिन्धुपाल्चोक	३
२५.	स्वयम्भुराज डंगोल	ललितपुर	३

३०. स्थानीय विकास विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	किरण गुरुङ- प्रमुख	तनहुँ	४
२.	एस. शर्मा	पाल्पा	५
३.	काजीमान साम्सोहाङ्ग	ताप्लेजुङ	१
४.	कृपाराम थारु	कञ्चनपुर	७

५.	कृष्णप्रसाद जैसी	अछाम	७
६.	खड्गबहादुर बस्नेत	मोरङ	१
७.	जुद्धबहादुर गुरुङ्ग	पर्वत	४
८.	डम्बर बहादुर सिंह	जाजरकोट	६
९.	डोरमणि पौडेल	मकवानपुर	३
१०.	परशुराम उपाध्याय	बझाङ	६
११.	डा. प्रेम शर्मा पौडेल	पर्वत	४
१२.	भीमबहादुर राई	खोटाङ्ग	१
१३.	महमदीन अली	काठमाडौं	३
१४.	ई. महेन्द्रबहादुर कार्की	दोलखा	३
१५.	माया भट्ट	बैतडी	७
१६.	रत्ना गुरुङ्ग	काठमाडौं	३
१७.	रामचन्द्र राई दनुवार	मकवानपुर	३
१८.	लालकुमार के.सी.	दोलखा	१
१९.	विन्दा ढुंगाना	नुवाकोट	३
२०.	विमला वि.क.	बर्दिया	५
२१.	सर्वध्वज साँवा	सुनसरी	१
२२.	हरि रिजाल	प्युठान	५
२३.	हरिनारायण महतो	धनुषा	२
२४.	होम नेपाली	कास्की	४
२५.	ज्ञानेश्वर राजवंशी	मोरङ	१

३१. स्वास्थ्य तथा जनसंख्या विभाग

क्रसं	नाम	जिल्ला	प्रदेश
१.	सुजिता शाक्य- प्रमुख	काठमाडौं	३
२.	रचना खड्का- उपप्रमुख	दोलखा	३

३.	अप्सरा पाण्डे	नुवाकोट	३
४.	प्रा.डा. ऋतुप्रसाद गड्तौला	काठमाडौं	३
५.	काशीनाथ रिमाल	संखुवासभा	१
६.	केदार पराजुली	काभ्रे	३
७.	डा. कृष्ण अधिकारी	मोरङ	१
८.	डा. गणेशबहादुर गुरुङ	ओखलढुंगा	१
९.	डा. गोविन्द सुवेदी	काठमाडौं	३
१०.	चन्द्रकला सुब्बा	मोरङ	१
११.	चन्द्रबहादुर थापा	प्युठान	५
१२.	डा. जागेश्वर गौतम	पर्वत	४
१३.	डा. भलक शर्मा गौतम	पर्वत	४
१४.	तारा पोखरेल	रुपन्देही	५
१५.	प्रमिला देवान	इलाम	१
१६.	बाबुराम भट्टराई	रुपन्देही	५
१७.	डा. बुद्धिमान श्रेष्ठ	स्याङ्जा	४
१८.	भक्तिमान सुब्बा	ताप्लेजुङ	१
१९.	डा. मुकुन्द पथी	गुल्मी	५
२०.	रामसुन्दर यादव	सिरहा	२
२१.	रामविनोद महतो	सिरहा	२
२२.	लक्ष्मी केसी	ओखलढुंगा	१
२३.	डा. विधान आचार्य	तनहुँ	४
२४.	सरला केसी	ललितपुर	३
२५.	हरि कुँवर	पाल्पा	५

८. स्थायी कमिटीमा मनोनयन र जिम्मेवारी बाँडफाँट सम्बन्धमा

गत: मङ्सिरमा सम्पन्न स्थायी कमिटीको एकतीसौं बैठकले कमरेड सुवासचन्द्र नेम्बाङलाई पार्टी केन्द्रीय कमिटीमा मनोनयन गर्दै स्थायी कमिटीमा ल्याउने र संसदीय विभागको प्रमुखको जिम्मेवारी दिने निर्णय गरेको थियो । त्यसरी नै उक्त बैठकले कमरेड भलनाथ खनाललाई नीति अनुसन्धान प्रतिष्ठानको प्रमुख, कमरेड माधवकुमार नेपाललाई विदेश विभाग प्रमुख र कमरेड भीम आचार्यलाई पूर्वाञ्चल संयोजकको जिम्मेवारी दिने निर्णय गरेको थियो । कमरेडहरूको जानकारीका लागि यी निर्णयहरू पनि अन्तरपार्टी निर्देशनमा उल्लेख गरिएको छ ।

९. नवयुग ग्राहक विस्तार सम्बन्धमा

पार्टीको राजनीतिक पत्रिका 'नवयुग' को ग्राहक विस्तार गर्न पार्टी पङ्क्तिको पटक-पटक ध्यानाकर्षण गरिए पनि कतिपय जिल्ला/क्षेत्र/नगर र शाखाहरूले यस सन्दर्भमा प्रभावकारी कार्ययोजना बनाइरहेको पाइएको छैन । कूल पार्टी सदस्यताको १० प्रतिशत पनि नवयुग ग्राहक बनाउन नसकिएको स्थितिले कतिपय कमिटीहरूको वैचारिक-राजनीतिक कामप्रतिको उदासीनतालाई प्रकट गरिरहेको छ । यस्तो उदासीनताले पार्टी पङ्क्तिको वैचारिक-राजनीतिक स्तर माथि उठाउन नसकिने र यसले पार्टीको काँधमा रहेका युगीन अभिभाराहरू पूरा गर्न सक्ने कम्युनिष्ट योद्धाहरू निर्माण गर्न नसकिने यथार्थप्रति सम्बन्धित कमिटीको पुनः ध्यानाकर्षण गराउन चाहन्छु । तत्काल प्रत्येक कमिटीले आफ्नो कार्यक्षेत्रमा रहेका कुल पार्टी सदस्यको न्यूनतम १० प्रतिशत नवयुग ग्राहक विस्तार गर्ने, शाखा र इलाकाका कमिटीका पदाधिकारी र त्यसभन्दा माथिका सबै कमिटीका सबै सदस्यहरू प्रत्येकले नवयुग ग्राहक बन्नैपर्ने गरी ठोस कार्ययोजना बनाउन निर्देशन गरिन्छु ।

१०. पार्टी कार्यालय भवनको व्यवस्थापन सम्बन्धमा

गत: वर्षको विनाशकारी भूकम्पले क्षति पुऱ्याएको काठमाडौं-१४,

मदननगर बल्खु स्थित केन्द्रीय कार्यालय भवन भत्काई घडेरी सफा गर्ने प्रयोजनका लागि सार्वजनिक सञ्चारमाध्यमहरूबाट इच्छुक संस्था/व्यक्तिहरूलाई आह्वान गरिएकोमा प्राप्त १८ वटा आशयपत्रमध्येबाट सबैभन्दा धेरै रकम ३१,००,००१ / (एकतीस लाख एक रूपैयाँ) बोलकबोल गर्ने श्री राम श्रेष्ठ (काठमाडौं-११) लाई दिने निर्णय गरिएको छ ।

प्रिय कमरेडहरू !

मुलुक महत्वपूर्ण मोडबाट गुज्रिरहेको बेला आयोजना भइरहेका हाम्रा केन्द्रीय बैठकहरूप्रति सिङ्गो राष्ट्रको ध्यान आकर्षित भएको छ । जिम्मेवारीका हिसाबले आज हामी जुन उचाइमा छौं, हाम्रा प्रत्येक निर्णय, अभिव्यक्ति, क्रियाकलाप र भूमिकाले हाम्रो पार्टी पङ्क्तिलाई मात्रै होइन, सिङ्गै देशलाई ठूलो प्रभाव पछ्छ । हाम्रा नीति र हाम्रो भूमिकाका कारण आज जसरी पार्टीप्रतिको जनताको विश्वास, अपेक्षा र भरोसा निकै बढेको छ, मुलुकको अग्रगति, प्रगति र एकता नचाहने कतिपय पक्षहरू हाम्रो पार्टीप्रति रूष्ट छन् र हामीलाई कमजोर गर्न चाहन्छन् । जिम्मेवारी र चुनौतीको यो सन्दर्भलाई ध्यानमा राखेर बैठकलाई परिणाममुखी र सफल बनाउन म सबै कमरेडहरूको सकारात्मक योगदानका लागि आग्रह गर्दछु ।

हार्दिक अभिवादनसहित,

२१ जेठ २०७३

केपी शर्मा ओली
अध्यक्ष